

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ

OSVETOVÉ STREDISKÁ-GARANT PODPORY
REGIONÁLNEJ KULTÚRY
DIPLOMOVÁ PRÁCA

2012

Bc. Andrea Kuzmová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ

OSVETOVÉ STREDISKÁ-GARANT PODPORY REGIOÁLNEJ
KULTÚRY
DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: Stredoeurópska areálová kultúra

Školiace pracovisko: Katedra areálových kultúr

Školiteľ: Ing. Jaroslav Dóczy, PhD.

Nitra 2012

Bc. Andrea Kuzmová

Pod'akovanie

Touto cestou chcem poďakovať školiteľovi Ing. Jaroslavovi Dóczymu, PhD. za podporu, cenné rady a odborné usmerňovanie, poskytnuté pri vypracovaní diplomovej práce. Taktiež by som touto cestou chcela poďakovať za spoluprácu Krajskému osvetovému stredisku v Nitre.

Abstrakt

Bc. KUZMOVÁ, Andrea: Osvetové strediská-garant podpory regionálnej kultúry [Diplomová práca]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta stredoeurópskych štúdií. Katedra areálových kultúr. Školiteľ: Ing. Jaroslav Dóczy, PhD. Nitra: FSS, 2012. 82 s.

Práca má za cieľ priblížiť organizáciu a metodiku práce osvetových stredísk v súvislosti so zachovávaním kultúrnych tradícií. Začiatok je zameraný na charakteristiku kultúry, regiónu, miestnej a regionálnej kultúry a kultúrnych tradícií. Sústreďujeme sa na metódy osvetovej činnosti, dobrovoľníctvo a taktiež na animáciu kultúry. Ďalej sa snažíme hlbšie rozobrať kultúrne tradície regiónov a tvorbu kultúrnych podujatí v rámci kultúrno-osvetovej činnosti. Sústreďujeme sa na činnosť, úlohy, význam, obsah a organizáciu práce osvetových stredísk a na spôsoby a možnosti uchovávanía tradícií a zvykov prostredníctvom ich činnosti. V poslednej časti našej práce sa venujeme konkrétnemu osvetovému stredisku, prostredníctvom ktorého bližšie prezentujeme čitateľom jeho aktivity a výsledky práce.

Kľúčové slová: kultúra, región, osvetová činnosť, osvetové strediská, tradície, Krajské osvetové stredisko v Nitre

Abstract

Kuzmová, Andrea: Cultural Centre-sponsor support of regional culture [thesis]/ Bc. Andrea Kuzmová - University of Constantine the Philosopher in Nitra. Faculty of Central European Studies. Department of Range cultures. Head:Ing. Jaroslav Dóczy, PhD. - Qualification level: Graduate-Nitra,the2012th,82s.

The work aims to bring the organization and methodology of work of education centers in relation to the maintenance of cultural traditions. The beginning focuses on the characteristics of culture, regional, local and regional culture and cultural traditions. We focus on methods of outreach activities, volunteering, and also the culture animation. In addition, we further break down the cultural traditions of the regions and the creation of cultural events in the cultural and educational activities. We focus on the activities, tasks, meaning, content and organization of work and educational centers on the ways and possibilities of keeping traditions and customs through their activities. The last part of our work is dedicated to particular educational center, through which we present the activities and results to more readers.

Keywords: culture, region, public education activities, educational centers, traditions, Regional Cultural Centre in Nitra

Obsah

ÚVOD.....	8
1. Kultúra, miestna a regionálna kultúra (vymedzenie pojmov).....	11
1.1. Miestna kultúra.....	13
1.2. Regionálna kultúra.....	15
1.2.1. Regionálna kultúra a jej identita.....	18
2. Kultúrno-osvetová činnosť.....	20
2.1. Animácia kultúra osvetovej činnosti.....	23
2.2. Rezorty kultúry v rámci kultúrno-osvetovej činnosti.....	24
2.3. Osvetové činnosť z hľadiska legislatívy.....	25
2.4. Dobrovoľníctvo v osvetovej činnosti.....	27
2.5. Metódy osvetovej činnosti.....	28
3. Kultúrne tradície ako súčasť osvetovej činnosti.....	34
3.1. Ľudová tradícia v tradičnej architektúre.....	37
3.2. Folklor ako súčasť ľudovej tradície.....	38
3.3. Tradície tradičných regiónov Slovenska.....	40
3.3.1. Záhorie a Myjava.....	42
3.3.2. Podunajsko.....	43
3.3.3. Malé Karpaty a Váh.....	43
3.3.4. Ponitrie.....	44
3.3.5. Tekov.....	45
3.3.6. Považie a Kysuce.....	45
3.3.7. Orava.....	46
3.3.8. Turiec.....	47
3.3.9. Liptov.....	48
3.3.10. Podpoľanie a Horehronie.....	49
3.3.11. Hont.....	50
3.3.12. Novohrad.....	51
3.3.13. Gemer a Malohont.....	51
3.3.14. Spiš.....	52
3.3.15. Šariš.....	53

3.3.16. Abovsko-turnianska oblasť.....	54
3.3.17. Zemplín.....	55
4. Osvetové strediská a ich poslanie.....	57
4.1. Národné osvetové centrum.....	60
5. Krajské osvetové stredisko v Nitre.....	62
5.1. Úlohy Krajského osvetového strediska v Nitre.....	63
5.1.1. Odborno-metodické podujatia.....	66
5.1.2. Katalógy, zborníky a metodické materiály.....	68
5.1.3. Poradenská a odborná pomoc, pomoc v oblasti metodiky.....	69
5.1.4. Poradné zbory.....	69
5.1.5. Edičná činnosť.....	70
5.1.6. Festivaly, súťaže a prehliadky.....	70
5.1.7. Kurzy.....	71
5.1.8. Kluby.....	71
5.1.9. Ľudové remeslá.....	72
5.1.10. Kultúrno-osvetové podujatia a výstavy pre verejnosť.....	72
5.2. Ponitrianske osvetové stredisko.....	73
ZÁVER.....	76
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	79

Úvod

V našej diplomovej práci na tému Osvetové strediská- garant podpory regionálnej kultúry, máme za cieľ priblížiť organizáciu a metodiku práce osvetových stredísk v súvislosti so zachovávaním kultúrnych tradícií. Na základe podložených faktov sa snažíme dospieť k záveru, ako osvetové strediská v rámci svojich aktivít a širokého spektra záujmovo-umeleckých činností šíria ľudové zvyky a kultúrne tradície v regiónoch. Diplomová práca je rozdelená do piatich hlavných kapitol, obsahujúce s nimi súvisiace podkapitoly.

V prvej kapitole sa zameriavame na vymedzenie pojmu, charakteristiku a funkcie kultúry ako jednej z faktorov, ktorý spája ľudí do spoločenstiev. Jej podkapitola sa orientuje na oboznámenie s miestnou kultúrou, ako najmenším článkom kultúry v rámci jej geografického vymedzenia. Venujeme sa taktiež zmenám a spôsobom rozvoja lokálnej kultúry. Druhá podkapitola hlbšie a detailnejšie vyjadruje definíciu regiónu, regionálnej kultúry, zaoberáme sa vzťahom regionálneho centra a okolia, či spojitosťou metropola-vidiek. Vymedzujeme rozdelenie regiónov podľa rôznych odlišných znakov zakotvených v tradíciách, architektúre, nárečí a podobne. Následne máme za potrebné zamerať sa aj na regionálnu kultúru v spojitosti s kultúrnou identitou, ako dôležitým medzníkom v rámci ktorej sa spomínané ohraničené územia odlišujú svojimi špecifikami od ostatných. Tu sa dostávame k pochopeniu spojitosti s kultúrou a tradíciou ako zdrojom k poznaniu vlastnej kultúrnej identity.

V úvode druhej kapitoly hovoríme najmä o histórii a vývoji osvety až po súčasnosť. Nezabúdame ani na inštitúcie, ktoré osvetovú činnosť plne podporujú a sú prostredníkom pre jej sprístupnenie aj verejnosti. Venujeme sa i zdrojom osvetovej činnosti, aktivitám v rámci podujatí sústredujúce svoju pozornosť najmä na efektívne využitie voľného času záujemcov, či v rámci naplnenia ich mimopracovného života. S animáciou kultúry sa oboznamujeme v prvej podkapitole, venujúc sa jej úlohám a cieľom, ktorých plánovaný výsledok vplýva na rozvoj kultúrnych hodnôt, pričom pravdaže, je dôležitým faktorom metodika práce animátora. Druhá podkapitola sprístupňuje čitateľom prehľad a zmapovanie rezortov kultúry v rámci kultúrno-osvetovej činnosti. Zákomom o osvetovej činnosti sa venuje tretia podkapitola. Dobrovoľník, ako inovatívny element v rámci osvetovej činnosti, jeho dobrovoľnícka činnosť, možnosti, úlohy a ich práca sú vyjadrené v štvrtej podkapitole. Ďalšia v poradí piata

podkapitola odokryva metodiku osvetovej prace vzhľadom na človeka a na akú zložku jeho osobnosti pôsobíme. Podrobne rozpracúvame metódy osvetovej činnosti s cieľom poukázať na ich dôležitosť a prínos v rámci formovania návykov, zručností, vývoj citových kvalít, osvojovania nových poznatkov a vedomostí. Poukazujeme taktiež na intenzívnu spoluprácu a aplikáciu metód v rámci komunikácie lektora a poslucháča.

Tretia kapitola sa sústreďuje na kultúrne tradície ako dôležitú súčasť kultúrno-osvetovej činnosti. Tu poukazujeme najmä na nenahraditeľnosť tradícií a zvykov, šíriacich sa z generácie na generáciu, ktoré sú uchovávané jej nositeľmi. Venujeme sa vývoju a zmenám kultúrnych tradícií v minulosti a dnes, vplyvu konzumnej spoločnosti na ich zachovanie i možným spôsobom prevencie proti ich stagnácii pomocou kultúrno-osvetových podujatí. Ľudová tradícia a tradičná architektúra je rozpracovaná v prvej podkapitole, kde cieľom je poukázať aj na vplyv turizmu ako možnosti skvalitnenia a najmä zvýšenia záujmu o hmotné kultúrne pamiatky. Následne sa v rámci tejto témy zaoberáme aj možnými spôsobmi riešenia. Folklor, ako súčasť ľudovej kultúry a najefektívnejším prostriedkom na uchovávanie kultúrnej tradície formou tanca, spevu i hudby, je spomenutý v druhej podkapitole. Poukazujeme na aktívnu spoluprácu folklórnych skupín a súborov s rôznymi inštitúciami a organizáciami v rámci regiónu. Nasledujúca, tretia podkapitola mapuje tradičné regióny Slovenska s cieľom poukázať najmä na kultúrne zvyky a obyčaje, kultúrne podujatia organizujúce sa v konkrétnom regióne. Na názorných príkladoch približujeme čitateľom prvky odlišnosti v regiónoch, oboznamujeme ich so špecifickými znakmi, rôznorodosťou zvykov a tradícií, nárečia i krojov. Cieľom je vyjadriť aj napriek hraničnému deleniu regiónov vzťah, spätosť kultúrnych tradícií na celom území Slovenska.

V štvrtej kapitole sa sústreďujeme na poslanie osvetových stredísk, tvoriace jadro osvetu, zameriavajúc sa na masy obyvateľstva, venujeme sa taktiež zriaďovateľom osvetových stredísk a tretiemu sektoru, ktorý predstavujú mimovládne organizácie. Bez povšimnutia neostali ani úlohy a ciele plnené osvetovými strediskami. V prvej podkapitole sa stručne venujeme aj Národnému osvetovému centru v Bratislave a jeho sekciám činnosti.

Posledná, piata kapitola naplní svoj obsah informáciami zo zdrojov, materiálov a informácií získaných a poskytnutých Mgr. Danielou Gundovou, ktorá zastáva pozíciu riaditeľky Krajského osvetového strediska (KOS) v Nitre. Sústreďujeme sa na základe priblíženia organizácie podujatí, nastoliť spôsoby, možnosti a postupy ako efektívne a pre poslucháča zaujímavo prezentovať a pripravovať kultúrno-osvetové podujatia, realizujúce prostredníctvom svojich pracovníkov a dobrovoľníkov. Prechádzame historickým prierezom

Krajského osvetového strediska v Nitre, predstavujeme úlohy, ktorých splnenie je dôležitou súčasťou správneho fungovania KOS, charakterizujeme aj konkrétne jeho oddelenia špecializujúce sa na oblasť tvorivosti, vzdelávania a služieb. Poskytujeme znalosť a informácie o ich spolupráci s dobrovoľníkmi a podrobnejšie sa venujeme oblastiam činnosti KOS a ich popisu činnosti podľa plnenia obsahu. Druhá podkapitola sa v skratke orientuje na činnosť Ponitrianskeho osvetového strediska, pričom vzhľadom na jeho menšie kapacity miest potrebných na uskutočňovanie aktivít, sa orientujeme práve na vzdelanostnú úroveň obyvateľstva, prípadne činnosť v rámci ľudového remesla a podobne. Spomíname taktiež spoluprácu s príslušníkmi národnostných menšín. V krátkosti poukazujeme i na situáciu mesta Nitra, pričom dávame do pozornosti nedostatky v rámci podpory folklórnych súborov a iných šíritel'ov kultúrnych tradícií.

1 Kultúra, miestna a regionálna kultúra (vymedzenie pojmov)

Latinské slovo „colere“, čo znamená kultúra (obrábať, zušľachťovať) sa v Ríme používalo v spojitosti s poľnohospodárstvom a obrábaním pôdy. Slovo „kultúra“ sa v prenesenom význame začalo používať za čias rečníka a filozofa M. T. Cicera. V jeho ponímaní kultúru považujeme za prostriedok pre zušľachtenie ducha. Po dlhom čase „kultúrneho ticha“, v období stredoveku a novoveku, pojem kultúra znovu uzrelo svetlo sveta až na prelome 18.- 19. storočia, kedy sa vo Francúzsku a v Nemecku položili základy kultúry. Kultúra bola, aj je chápaná ako zmysel vnútorného života, vedy, umenia, náboženstva, tradícií, morálky spoločnosti. V súčasnosti je kultúra prítomná vo vedných odboroch ako kultúrna antropológia, kulturológia a v rôznych ďalších humanitných smeroch (Čornaničová, Chomová, Tuma, Slušná, Strelková, 2007).

Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky hovorí o bežnom vymedzení pojmu kultúra: „*kultúra sa tu poníma ako súhrn mimobiologických, typicky ľudských prostriedkov prispôsobovania človeka jeho prostrediu.*“¹

„*Kultúra je súhrn ľudských činností, predmetov, hodnôt, ideí a inštitúcií, ktoré sú špecifické pre určité spoločenstvo. Obsahuje predmety, znaky a symboly, hodnoty, zvyky, inštitúcie, rituály, tradície. Neodovzdáva sa genetickým kódom, ale prostredníctvom života v spoločenstve a vo výchove, takže umožňuje sociálne učenie sa.*“²

Kultúra zahrňuje množstvo hmotných aj nehmotných hodnôt, ktoré sa na základe praxe a v danom konkrétnom historickom období, vytvárajú v rámci ľudského procesu. Kultúrou sa človek odlišuje od prírody a zvierat. Vedie k celkovému rozvoji osobnosti. V kultúre sa odráža (v užšom slova zmysle) vnútorná činnosť ľudí v spoločnosti (jazyk, veda, morálka a podobne)(Chomeková,1983).

„*Kultúra je jedným z určujúcich faktorov spájania ľudí do spoločenstiev a jedným z kritérií ohraničenia konkrétneho spoločenstva od iných. Pre človeka predstavuje potrebu, záujem a hodnotu, ktorú si uvedomujeme najmä prostredníctvom jej špecifických funkcií.*“³

¹ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J.: *Animátor kultúry*. 2007, s.9-10.

² MISTRÍK, E.: *Multikultúrna výchova v škole*. 2008, s. 21.

³ SLUŠNÁ, Z.: *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova*. 2006, s. 11.

„Kultúra je súhrn ľudstvom vytvorených materiálnych a duchovných hodnôt, zahŕňa v sebe správanie určitej spoločenskej skupiny a systém zvykov, hodnôt, noriem, ktoré usmerňujú medzil'udské vzťahy.“⁴

Podľa Mistríka (2008), kultúra zahŕňa nasledovné systémy:

- poznávací systém** (zahrňuje poznatky, informácie a vedomosti človeka v spoločnosti)
- systém znakov** (zaradujeme sem artefakty, predmety, symbolické predmety, ktoré špecificky vyjadrujú vlastnú tradíciu národa)
- systém činností** (aktivity, ktoré vykonáva spoločenstvo ľudí)
- „systém tradícií a hodnôt“** (zahrňujeme sem rituály, zvyky, vzory správania, hodnoty, tradície, názory, ktoré prechováva spoločnosť)
- „systém inštitúcií“** (spadajú sem rôzne organizácie, inštitúcie, ale aj spoločenstvá-manželstvo, múzeá, galérie, knižnice, osvetové centrá a podobne)

Funkcie kultúry podľa Mistríka (2008):

- **Expresívna funkcia**(*„vyjadruje obsahy vedomia ľudí, ktoré uchováva v normách, symboloch, predmetoch a činnostiach“⁵*)
- **Funkcia kolektívneho vedomia** (obsahuje určitý kódex, ktorý si príslušníci daného spoločenstva odovzdávajú z generácie na generáciu)
- **Funkcia integračná** (príslušníci rôznych skupín, či už etnických, alebo náboženských, na základe preberania informácií od iných príslušníkov sa navzájom zblížujú)
- **Diferenciačná funkcia** (tým, že každý príslušník danej skupiny je charakteristický svojimi špecifikami a názormi, tradíciou sa odlišuje od ostatných členov iných skupín)

⁴SZABOVÁ,Z.: *Špecifika kultúry mládeže*. In: *Kultúra- priestor indisciplinárneho myslenia*. 2005, s. 59

⁵ MISTRÍK, E.: *Multikultúrna výchova v škole*. 2008, s. 22

1.1 Miestna kultúra

Z geografického hľadiska ju chápeme ako najmenší článok kultúry. Je neoddeliteľnou súčasťou regionálnej kultúry. Zahŕňa všetky kultúrne prejavy, predmety, ktoré vyjadrujú kultúru miestneho obyvateľstva (Chomová, Čornaničová, Tuma, Slušná, Strelková, 2007).

Ako synonymum miestnej kultúry sa často používa pojem lokálna kultúra. Miestna kultúra sa vyznačuje pluralitou kultúr. „*Lokální kultury existují jako relativně autonomní, regionálně, časově i prostorově omezené kulturní systémy, které zahrnují artefakty, sociokulturní regulativy (obyčaje, mravy, zákony, tabu) a ideje (kognitivní a symbolické systémy) sdílené a předávané členy určitého společenství.*“⁶ Miestna kultúra sa na základe vonkajšieho vplyvu adaptuje na vonkajšie prostredie, čím sa jej štruktúra modifikuje a mení. Bohatstvo miestnej kultúry okrem duchovnej, spočíva aj na materiálnej báze, ktorú tvoria najmä artefakty⁷, zhotovené ľudskými rukami. Sociokultúrne regulativy sú taktiež súčasťou miestnej kultúry. Tie predstavujú určité zákony, morálne zákony, pravidlá, vzorce správania v spoločnosti. Porušovanie týchto pravidiel a návykov je sankciované, či už v rámci jednotlivca, skupiny, alebo celej inštitúcie. Ich význam spočíva najmä v tom, že regulujú správanie a činnosť ľudí v danej spoločnosti. „*Lokální kultura je vždy vázána na konkrétni lokální společnost.*“⁸ Pre lokálnu, alebo miestnu kultúru sú v súčasnosti (po roku 1989) príznačné nasledovné javy:

- zmena obsahu (odmietanie realizácie nechceného obsahu, uvítanie doposiaľ neprístupných javov v oblasti kultúry, voľnosť v prejave a podobne)
- zmeny v oblasti inštitúcií (rozmach činností komerčného charakteru, zmena v obsahu služieb)
- zmena v oblasti záujmových organizácií a občianskych združení (vznik samostatných subjektov, samosprávnosť, pokles využívania finančných zdrojov od štátu na podporu činnosti, široká škála aktivít na vysokej úrovni)
- zmena v oblasti činnosti aktivít (rôznorodosť aktivít, povrchnosť v rámci politizácie kultúrneho života, profesionalizácia záujmových aktivít, negácia neprofesionálnych umelcov a podobne)

⁶ HUBÁČEK, O., MATĚJU, M., SOUKUP, V.: *Lokální kultura jako předmět kulturologické analýzy*. In: *Kultúra a rôznorodosť kultúrneho*. 2005, s. 20.

⁷ Artefakty- je to predmet, ktorý sa na základe archeologických výskumov obohatil tradíciu. Artefakty sa zoskupujú do kategórií, tried a variant. Sú to predmety, ktoré vytvoril človek.

⁸ HUBÁČEK, O., MATĚJU, M., SOUKUP, V.: *Lokální kultura jako předmět kulturologické analýzy*. In: *Kultúra a rôznorodosť kultúrneho*. 2005, s. 21.

- zmena v oblasti návštevy kultúrnych podujatí (úpadok účasti ľudí v rámci kultúrnych akcií (zlá ekonomická situácia, nedostatok voľného času). Zánik inštitúcií využívaných na vyplnenie voľného času (slabé využitie služieb z dôvodu ekonomickej nestability). Dôležitým krokom pre prekonanie týchto bariér v rámci inovácie lokálnej (miestnej) kultúry je vo využití informačného systému. Ten spočíva v šírení informácií a vo vymieňaní skúseností medzi obyvateľmi danej lokality. Veľký vplyv na tieto faktory a na záujmy verejnosti má animácia⁹ kultúry (Hubáček, Matěju, Soukup,2005).

Miestna a regionálna kultúra má predovšetkým za úlohu podporovať umelecké aktivity, zachovávať kultúrnu tradíciu, tradičné ľudové remeslá, zvyky, obyčaje, zachovávanie rituálov a slávnostných udalostí, šíriť kultúrne dedičstvo, starať sa o kultúrno-historické pamiatky, zveľaďovať prostredie miest a obcí, odovzdávanie živej kultúry z generácie na generáciu. Jej zachovaniu pomáhajú najmä formy realizácie kultúrnych podujatí v rámci regiónu v oblasti kultúrno- výchovnej činnosti. Vykonávajú ich regionálne osvetové strediská (Chomová, Čornaničová, Tuma, Slušná, Strelková, 2007).

Podľa Čornaničovej, Chomovej, Tumu, Slušnej, Strelkovej (2007), možno spôsoby a obsahy, či úlohy potrebné na rozvoj kultúry, na miestnej, či regionálnej úrovni, rozložiť do nasledovných oblastí:

- orientácia na cyrilo- metódske tradície vo vzťahu ku kresťanskému mysleniu
- snaha o uchovávanie a šírenie tradícií, zvykov a remesiel ľudového charakteru
- zameriavanie sa na kultúrnu turistiku a agroturistiku v rámci vidieka
- poukázať pri odovzdávaní a šírení informácii o kultúre, krásach krajiny s preferovaním symbolov a symboliky danej krajiny a národa, zabezpečovať dokumentáciu a šírenie vzdelanosti v oblasti miestnej a regionálnej histórie, pričom je potrebné dohliadať na ochranu kultúrnych a historických pamiatok

⁹ „Podstatou animácie kultúry je väčšia individuálna aktivita jednotlivca, účastníka kultúrno- osvetových aktivít, ako forma expresívnosti jeho osobnosti. Kultúrne inštitúcie by mali podnecovať, oživovať takéto aktivity a vytvárať podmienky na ich realizáciu.“ (Čornaničová, R., Chomová, S., Strelková, J., Tazberík, J., 2005, s.37)

1.2 Regionálna kultúra

Z teritoriálneho hľadiska má nadlokálny charakter. Zastrešuje kultúru územného celku, tvoreného viacerými obcami (Čornaničová, Chomová, Strelková, Tazberík, 2005).

Podľa Gažovej (1998) sa pojem „región“ chápe z nasledujúcich hľadísk:

- z geografického hľadiska (*„najčastejšie používaný, býva obvykle vymedzený určitými špecifikami geografického charakteru, ktoré určujú jeho geografické limity (pohoria, rieky,...), i centrum (obvykle správne centrum). Často, ale nie vždy sa prekrýva s historickým alebo kultúrnym vymedzením.“*¹⁰
- z historického hľadiska (spravovanie centier a ich okolia)
- z kultúrneho hľadiska (*„je charakterizovaný svojbytnosťou, autochrónnosťou kultúrnych foriem, špecifickosťou foriem kultúrnych univerzálií (symboly, špecifiká jazyka, noriem, hodnôt), kultúrnych vzorcov, inštitúcií a podobne.“*)¹¹

Tento pojem „región“ začína byť v rámci kultúry často používaný. Nemôžeme však povedať, že hlavným dôvodom záujmu bol kultúrny, či kulturologický charakter. Primárne motivácie boli politického a hospodárskeho charakteru *“a súviseli so snahou naoktrojovať do európskeho kultúrneho vedomia, kde je pojem národa a možno ešte výraznejšie pojem štátu veľmi pevne usadený ideu lokálnych presahov politických hraníc.“*¹² Z toho môžeme vydedukovať, že na základe historického a kultúrneho vývoja sa kultúrne vzorce, tradície a rôzne obyčaje stotožňujú s inými štátmi. Na základe toho sa regionálna kultúra pokladá za atribút spoločenstva, ktoré obýva určité územie (ako príklad môžeme uviesť Habsburskú monarchiu). Regionálna kultúra sa stretáva s viacerými problémami. Ďalším z nich je rozvoj antropológie mesta a jeho dynamika. Ako prvý problém môžeme dať do pozornosti problém vzťahu regionálneho kultúrneho centra a okolia. Môže mať viacero podôb: centrum pôsobiaco modelovo, ktoré nijakým spôsobom neprekáča rozmachu a šíreniu aktivít v rámci kultúry v ostatných častiach regiónu. Práve naopak, podporuje a napomáha im, pričom okolie uchováva kultúrnu tvorbu, na základe čoho regionálna kultúra nestratí svoju významnosť. Druhou z podôb je mesto, ktoré sa nezaujíma o okolie a jeho tvorbu v rámci kultúry. Tento postoj vedie k stagnácii kultúrnej tvorby. Ako druhý problém označujeme vzťah „typu metropola- vidiek“. Metropola sa chápe ako jadro kultúrnej tvorby.

¹⁰ GAŽOVÁ, V.: *Metodologické aspekty reflexie regionálnej kultúry*. In: *Perspektívy kulturologie*. 2003, s. 137

¹¹ *Tamtiež*, s. 137

¹² *Tamtiež*, s. 137

Aktivity sústredené mimo nej sa považujú za neplnohodnotné a sú často marginalizované, preto sa po dlhšom období tieto neplnohodnotné aktivity stávajú zdrojom napätia a môžu vyústiť do nasledovnej podoby:

- regionálna kultúra sa zameriava na minulosť (veľký dôraz sa kladie na historické pamiatky)
- úpadok regionálneho vyžitia v rámci kultúrneho života, odmietanie kultúrnych inštitúcií
- preferovanie masmédií, priemyselnej kultúry, orientácia na gýč, čo znehodnocuje vkus človeka, homogenizácia životného štýlu, vymiznutie špecifických znakov regionálnej kultúry, prispôsobovanie sa masám a väčšine v rámci životného štýlu, úpadok kultúrnej identity v regiónoch (Gažová, 1998).

Beňušková (2005) na základe tvrdenia Karla Choteka (1915) spomína rozčlenenie Slovenska na štyri oblasti v rámci regiónu (západnú, strednú, východnú a severnú oblasť), pričom sa orientoval na ich geografické rozpoloženie. O regionálne rozdelenie sa podľa už spomínanej autorky usiloval aj Vilém Pražák, lenže on sa zameriaval najmä na rozdelenie podľa kultúrnych prvkov (3 väčšie, 22 menších oblastí), pričom menšie oblasti a ich rozdelenie spočívalo v spoločných znakoch ľudovej architektúry. Už z uvedeného zdroja sme zistili pohľad Jána Podoláka na regionálne členenie, kde on sa orientoval najmä na hmotnú kultúru, kde prirad'oval aj odev (kroj).

Beňušková (2005) vo svojej publikácii uvádza i názor Márie Mázorovej, spolu s Klimentom Ondrejkom, ktorí vymedzenie regiónov videli vo folklórnej diferenciácii v rámci členenia územia. Zameriavali sa najmä na folklór, štýl a prvky tanca. Každý z odborníkov hľadal v úsilí o diferenciáciu regiónov určité špecifické črty, ktorými by sa každé územie od seba odlišovalo. Zarád'ujeme sem jazyk, nárečie, bývanie, ľudovú kultúru, folklór, obrady, zvyky, obyčaje, odev a podobne.

Podľa Beňuškovej (2005), za vplyvy pri formovaní regiónu, regionálnej tradície a jej osobitostí považujeme nasledovné oblasti:

- členenie územia z administratívneho hľadiska
- etnické skupiny
- migrácia obyvateľov
- „konfesionálna príslušnosť“¹³

¹³ Konfesionálna príslušnosť predstavuje príslušnosť k jednotlivej cirkvi. V každom regióne je príslušnosť k jednotlivej cirkvi rozdielna, niektoré sú významnejšie zastúpené.

- história
- prírodné podmienky
- geografické podmienky

Vymedzenie pojmu región prichádza do protikladu s globalizačnými a integračno-európskymi procesmi. Regióny sa čoraz viac špecifikujú a preberajú na seba politicko-správne funkcie. Samotný termín „región“ pritom môžeme vymedziť i z iných hľadísk. Každý oblasti sa venuje iná vedná disciplína. Región možno definovať ako územie, miesto, hranične oddelené, kde vo vnútri územia sa nachádza súbor funkčných, alebo fyzických sietí. Encyklopédia zaoberajúca sa ľudovou kultúrou regiónu ho definuje ako súhrn javov, ktoré sú preňho špecifické. Región je územne značne menší od areálu, obsahujúce svoje centrum a charakteristické vlastnými politickými, etnickými, či prírodnými hranicami. Centrum v rámci regiónu zastáva miesto, kde sa zhlukujú siete firiem, môžeme ho pokladať za politické, sociálne a ekonomické vymedzenie regiónu. Územie je možné vymedziť aj na základe tradícií v kultúre, ako je odev, zamestnanie, folklór, staviteľstvo a podobne. Nachádza sa tam aj množstvo národnostných menšín, či etnografických skupín. Mnohé z jazykovedných disciplín sa odborne podieľajú na vymedzení regiónu na základe nárečia v rôznych oblastiach, areáloch (pojmy areál a región sa aj v odbornej terminológii často zamieňajú). Regióny sa menili aj na základe historického vývoja a historických podmienok. Ich formovanie často krát závisí aj od tradičnej kultúry (Beňušková, 2005) .

„Súčasnú politicko-administratívne vytváranie a fungovanie regiónov je konfrontované s prirodzenými regiónmi, ktoré vznikali na prírodnej, kultúrnej, sociálno-ekonomickej a historickej báze.“¹⁴

¹⁴ BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. 2005, s. 8

1.2.1 Regionálna kultúra a jej identita

„Kultúrna identita sa chápe ako hodnota, resp. suma hodnôt viazaná na určitú pospolitosť, ako istá suma stálych charakteristík- pri pohľade zvonku, či ako seba- obraz, sebareflexia spoločenstva -pri pohľade zvnútra, pričom sa celkom oprávnene, sebareflexia poníma ako podmienka zdravej sebavedomej existencie.“¹⁵

Podľa Mistríka (2008), je kultúrna identita súhrn zvláštností, špecifických pre dané spoločenstvo. Zahrňuje sem kultúrne tradície, vzory kultúry, kde na základe osobitých znakov sa hlási k určitej kultúre a formuje si svoju hierarchiu hodnôt. Každý človek zastáva viacero identít (pričom môže byť Maďarským občanom, ženou, matkou, političkou a podobne), ktoré môže meniť.

„Región je potrebné vnímať vo vzťahu k ľuďom, ktorí prejavujú vyššiu alebo nižšiu mieru identity s daným priestorom. Regionálna identita je prejavom zodpovednosti ľudí v prístupe k sebe samému, vo vzťahu k ostatným ľuďom, voči hodnotám, ktoré vytvorili a prostrediu, ktoré ich obklopuje.“¹⁶

Kultúrnu identitu (Gažová, 2003), nájdeme v každom spoločenstve ľudí, v schválených vzorcoch správania pospolitosťou. Kultúrna identita zahŕňa špecifiká, pre daný región, ako je jazyk, historické dejiny, zaužívané miestne zvyky a obyčaje, pretrvávajúce miestne tradície, normy, či tabu. Kultúrna identita, okrem iného je ohrozená tzv. „postmodernou hybridizáciou“¹⁷, čo vedie k hľadaniu si vlastnej cesty k sebareprezentácii a to nasledujúcimi spôsobmi zhrnutými do konceptov kultúrnej identity:

- **„konzervatívny model“**- tento model sa sústreďuje najmä na uchovávanie už existujúcich foriem kultúry a života. Má odmietavý postoj k novým kultúrnym hodnotám a normám. Tento model má aj pozitívnu, ale aj negatívnu stránku. Pozitívna spočíva v tom, že v prípade ekonomickej alebo hospodárskej krízy, kedy nie je poskytnutá finančná podpora, sa už existujúce formy kultúrneho života prostredníctvom mechanizmov, tradícií a kultúrnych hodnôt uchovávajú na

¹⁵ GAŽOVÁ, V.: *Metodologické aspekty reflexie regionálnej kultúry*. In: *Perspektívy kulturológie*. 2003, s. 139

¹⁶ BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*, Bratislava. 2005, s. 25

¹⁷ Postmoderná hybridizácia- v rámci regiónu je k dispozícii využitie veľkého množstva kultúrnych produktov, problémom je, že sa vytráca originalita v rámci lokálnych prejavov.

inštitucionálnej báze kultúry. Negatívnym prínosom je pomalý vývoj kultúry, ktorý je spôsobený nedostatočnou komunikáciou s okolím a podobne.

- „**emancipačný model**“ - model, ktorý sa zameriava najmä na prehodnocovanie tradícií, zvykov, obyčajou v rámci kultúry. Emancipačný model preferuje komunikáciu s inými kultúrami, a na základe porovnávania a kritického prehodnocovania eliminuje nepotrebné, dokonca až neželané vzory a hodnoty, ktoré brzdia kultúrny rozvoj v regióne. Treba si však uvedomiť, že budúcnosť regiónu (z kultúrneho hľadiska) závisí od tradícií, hodnôt, noriem a kultúrnej identity, ktorú by sme nemali obetovať na základe krátkodobého záujmu, ktorú „práve“ preferuje spoločnosť. Straty, ktoré by sme spôsobili v rámci kultúrneho života by mohli byť nenávratné (Gažová, 2003).

„Pre formovanie kultúrnej identity sú dôležité kultúrne vzory. Dieťa sa ich učí v rodinách, v škole, v partnerských skupinách, dospelý človek si ich niekedy aj uvedomele vyberá a riadi sa nimi. Kultúrne vzory, teda nasledovaniahodné príklady myšlienok, hodnôt a činov druhých ľudí, sú predpokladom pre vznik kultúrnej tradície.“¹⁸

Podľa Libu (2005), je práve tradícia zdrojom pochopenia vlastnej kultúrnej identity. Tradícia je neoddeliteľnou súčasťou kultúry. Pritom človek, na základe tradície, ktorá je nemenná, má stály charakter, nevlývajú na ňu žiadne štátne premeny, politické machinácie, poznáva svoju kultúrnu identitu. V tradícii spočíva zmysel tvorivosti. Pohyby v rámci tradícií sú transformačného charakteru a to na základe prieniku nových prvkov inej kultúry. Tieto prvky však nijak neblokujú obsah a hodnoty, skôr naopak. Prostredníctvom nich môžeme obohacovať živú kultúru o nové informácie.

Podľa Profantovej (2006), vznikali najprv regionálne kultúry. Tie na základe vývinu sa spájali do väzieb z rôznych iných ľudových kultúr, čoho vznikom bola jedna univerzálna národná kultúra (jeden celok) spojená rovnakou, spoločnou kultúrnou identitou.

„Regionálne kultúry a ich kultúrna identita, tvoria „podhubie“ národnej kultúry, ktorá je hierarchicky aj kvalitatívne vyššia.“¹⁹

¹⁸ MISTRÍK, E.: *Multikultúrna výchova v škole*. 2008, s. 45

¹⁹ PROFANTOVÁ, Z.: *Národná identita, regionálna identita a rozvoj regiónov*. In: *Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov*. 2006, s. 323

2 Kultúrno-osvetová činnosť

„Osvetová činnosť je mimoškolská výchovná a vzdelávacia činnosť, ktorá zámerne smeruje k zvýšeniu kultúrnej úrovne, všeobecnej i odbornej vzdelanosti ľudu.“²⁰

„V osvetovej práci ide o cieľavedomé, zámerne a uvedomelé výchovné a vzdelávacie pôsobenie a ovplyvňovanie širokých mas obyvateľstva.“²¹

Osvetová činnosť je dobrovoľná aktivita a tvorivosť ľudí, prostredníctvom ktorej dochádza k hodnotnému napĺňaniu ich voľného času. Osvetová činnosť pôsobí na vedomie spoločnosti, formuje ich postoje, konanie, pričom sprístupňuje poznatky o vede, kultúre, uspokojuje kultúrne potreby. Osvetová činnosť má bohatú tradíciu. Jej vznik evidujeme od začiatku šírenia vzdelanosti v 15. storočí. Hnutie za osvetu sa rozširovalo v období osvietenstva v 18.-19. storočí, kedy vzdelanci začali bojovať proti poverám, chorobám, iným spoločenským neduhom a začali šíriť vzdelanosť. V 19. storočí v tomto úsilí pokračovala Štúrovská generácia preferujúca spolky šíriace vzdelanosť nielen medzi dospelými, ale aj medzi mládežou. Neskôr ciele štúrovcov v rámci osvety plnila Matica slovenská v Martine. Sústredovala sa najmä na zakladanie ochotníckych spolkov a vydávaniu náučnej literatúry (Fábry,1985).

Počas spoločenského vývoja sa osvetová činnosť a jej obsah mení, ale nadväzuje na aktivity osvety a ľudovýchovy v minulosti. Osveta od roku 1948- 1989 patrila pod moc štátnych orgánov, ktoré musela rešpektovať. Počas tohto predrevolučného obdobia dochádzalo k stotožňovaniu „štátnej osvety“ s osvetovou činnosťou, čoho následkom bola negácia spomínaných termínov v období po politických a spoločenských zmenách v roku 1989. Dnes už tieto pojmy nemajú politický charakter, ale plnia tradičné hodnoty (Čornaničová, Chomová, Tuma, Slušná, Strelková, 2007).

S kultúrou sa stretávame v rôznych kultúrnych inštitúciách v rámci kultúrno-osvetovej činnosti ako sú múzeá, knižnice, divadlá, galérie, hvezdárne, planetária, tlač, rozhlas, televízia (komunikačno-mediálne inštitúcie pre verejnú informovanosť), inštitúcie v oblasti hudobnej kultúry, literárnu tvorbu, či knižnú kultúru a v neposlednom rade osvetové inštitúcie (Čornaničová, Chomová, Tuma, Slušná, Strelková, 2007).

²⁰ KOLEKTÍV AUTOROV: *Terminologický slovník kultúry a osvety*. 1970, s.201

²¹ PASIAR, Š., PAŠKA, P.: *Osveta na Slovensku*. 1964, s.9

Podľa Čornaničovej, Chomovej, Tumu, Slušnej, Strelkovej (2007), v rámci celej Európy sa zakladali už v minulosti rozličné inštitúcie, kde sa plnili úlohy kultúrno- osvetovej činnosti. Medzi ne patrili nedeľné školy (rozširovali vzdelanosť), taktiež aj ľudové vysoké školy, ktoré naďalej plnia svoju funkciu v niektorých štátoch Európy. Ich odlišnosť spočíva najmä v zainteresovanosti kultúrno-osvetovej činnosti v spoločnosti, vo financovaní, v spôsobe riadenia, v terminológii jazyka, vo formách a metódach, čo sa odzrkadľuje najmä v ich miestnej, regionálnej historickej zakorenenosti v spoločnosti. Na rozdiel od odlišností, majú aj mnoho spoločných prvkov, najmä vo vnútri, teda v obsahu ich činnosti. Spočíva najmä v poslaní, čo je ich základnou úlohou, ich vývin v rámci histórie je porovnateľný a taktiež majú spoločnú internacionalizáciu foriem a metód práce v oblasti kultúry. Metodika a teória práce kultúrno-osvetovej činnosti sú charakterovo interdisciplinárne, pričom zahŕňajú viaceré vedné aspekty.

Zdroje kultúrno-osvetovej činnosti:

- **kulturologická rovina**- zahrňuje poznatky v oblasti metodiky a kultúrno-teoretické poznatky
- **andragogická rovina**²²- v rámci tejto roviny hovoríme taktiež o vstrebávaní informácií a vedomosti z filozofie, psychológie a podobne. Na základe kultúrno-osvetovej činnosti jej zdrojom poznania sú osvetovo-vzdelávacie, osvetovo-tvorivé, kultúrno-kultivačné, osvetovo-kultivačné aktivity a iné, pričom ich hlavným cieľom je rozvoj osobnosti človeka v jeho voľnom čase, zameriavajú sa na rozvoj kultúry v rámci spoločnosti, na rozvoj miestnej, regionálnej, národnej i nadnárodnej osvetovej činnosti a podobne.
- **Špecificko-tematická rovina**- vedomosti využívané najmä v záujmovo-umeleckej činnosti

„Výchovu v kultúrno-osvetovom prístupe chápeme ako celoživotnú zámernú podporu rozvoja osobnostných potenciálov človeka, jeho socializácie, enkulturácie a kultivácie v priebehu celého života.“²³

²² Andragogika- zameriava sa najmä na vzdelávanie a život dospelých.

²³ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J.: *Animátor kultúry*. 2007, s.21

Regionálna kultúra v rámci kultúrno-osvetového pôsobenia obsahuje široké spektrum činností, ktoré môžu jednotlivci využívať prostredníctvom svojho voľného času, alebo mimopracovného života. Jedná sa najmä o kultúrno-osvetové podujatia zameriavané na oblasti ako je:

- záujmové vzdelávanie (získavanie nových vedomostí, informácií a poznatkov prostredníctvom jazykových kurzov, vzdelávacích kurzov, kurzy varenia, šitia a podobne)
- záujmovo-umelecká činnosť (zahŕňa najmä aktivity v oblasti divadla, umelecký prednes, folklór, hudba, ľudové remeslá, spev, tanec a podobne)
- záujmovo mimoumelecká činnosť (zberateľská činnosť, modelárstvo, súťaže a rôzne poznávacie krúžky)
- aktivizačná a akčná osвета (sú to aktivity v rámci dobrovoľníckej činnosti, ochrana životného prostredia, enviromentálna výchova či mierové aktivity)
- návšteva divadla, hudobných, filmových a umeleckých podujatí, folklórnych festivalov
- kultúrno-spomienkové aktivity (výročia, slávnosti)
- kultúrno-zábavné aktivity (zábavy, diskotéky, plesy, veselice a podobne)
- rekreačno-športová činnosť (turistika, šport, súťaže, agroturistika, spoločenské športové hry)
- charitatívna činnosť, kluby dôchodcov, podujatia pre telesne či duševne postihnutých a podobne
- ekumenická kultúrno-osvetová činnosť (Čornaničová, Chomová, Strelková, Tazberík, 2005).

Aktivity v rámci kultúrno- osvetovej činnosti úzko súvisia s momentálnou úrovňou a stavom tradícií, miestnej a regionálnej kultúry a celkovo so samotnou kultúrou.

2.1 Animácia kultúry osvetovej činnosti

Slovo „animácia kultúry“ sme už použili pri definovaní predošlých pojmov (osvetová činnosť). V tejto podkapitole sa oboznámime s jej úlohami, cieľmi a presnejšie si priblížime jeho terminologický význam.

„Animácia ako činnosť vychádza z prirodzenej potreby ľudí po oddychu, zábave a rozptýlení. Jej základom je aktívna účasť skupín na spoločenských akciách s cieľom zintenzívniť ich zážitky, a to uspokojením ich potrieb.“²⁴

Podľa publikácie Animátor kultúry (2007)²⁵ má animácia kultúry viacero podôb:

- kultúrno- výchovná animácia
- misijná animácia
- zábavná animácia
- športová animácia
- animácia metód

Animácia neslúži len na sprostredkovanie, ale taktiež ako snaha umožniť poslucháčovi vyhovujúci priestor a podmienky na realizáciu jeho tvorby a činnosti ako takej, na základe čoho si osvojuje hodnoty a plnia sa jeho potreby. Kultúrnu animáciu vedie animátor. Ten sa riadi buď na základe získaných vedomostí a zručností, alebo sa opiera o didaktické pomôcky, ktoré mu pomáhajú efektívne plniť cieľ animačných činností. Medzi didaktické formy patria:

- vzdelávanie sa na základe napodobňovania
- súťaž
- realizácia už dopredu predložených požiadaviek
- improvizácia

„Animácia ako metóda aktivizácie, mobilizácie jednotlivca i obyvateľstva v želaných krokoch môže predstavovať účinnú metódu kultúrno- výchovnej práce v rozličných typoch kultúrnych inštitúcií, ale najmä v podmienkach miestnej kultúry.“²⁶

²⁴ Tamtiež, s. 29

²⁵ Tamtiež, s.30

²⁶ Tamtiež, s.15

Animácia kultúry plní podľa publikácia Animátor kultúry ²⁷(2007) nasledovné ciele na miestnej a regionálnej úrovni:

- veľký dôraz sa kladie na rozvoj kultúrnych hodnôt
- podporovať aktivity obyvateľov, prispôbovať obyvateľom podmienky pre ich rozvoj a snaha o naplnenie ich kultúrnych potrieb
- orientovať sa na konkrétne cieľové skupiny obyvateľstva, pričom správna metodika práce orientovaná na danú skupinu vedie k efektívnemu naplneniu činnosti v rámci kultúry a taktiež k rozvoju ich individuálnej osobnosti.

Podľa Čornaničovej, Chomovej, Strelkovej, Tazberíka (2005), animácia kultúry plní taktiež aj nasledovné úlohy na miestnej a regionálnej úrovni, v spojitosti kultúra- človek.

- cibriť cit ku kráse a vyzdvihovať estetické cítenie u človeka
- zameriavať sa na vzdelanostnú úroveň človeka, spiritualitu, etiku i estetiku
- zvyšovať hodnotovú úroveň v súvislosti s hmotnou i nehmotnou kultúrou
- vytvoriť pozitívne podmienky pre realizáciu činnosti človeka v rámci mimoumeleckej, alebo umeleckej záujmovej činnosti

Tieto aktivity kultúrnej animácie zastrešujú činnosti mnohých respondentov v rámci ich mimopracovného, alebo osobného života:

- občana
- rodiča
- tvorcu domova
- ochrancu hodnôt v rámci kultúry
- človeka využívajúceho voľný čas na racionálne aktivity a podobne

2.2 Rezorty kultúry v rámci kultúrno- osvetovej činnosti

Podľa publikácie Animátor kultúry (2007)²⁸, vzniknuté metodické centrá umožňujú napĺňať obsah a plány kultúrno- osvetovej činnosti. Medzi tieto centrá z hľadiska ich pôsobnosti zaraďujeme nasledovné inštitúcie:

- knižnice (Slovenská národná knižnica)
- galérie (Slovenská národná galéria)
- múzeá (Slovenské národné múzeum)

²⁷ Tamtiež, s. 29

²⁸ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J.: *Animátor kultúry*. 2007, s.26

- divadlá (Slovenské národné divadlo)
- kultúrno- osvetové zariadenia, inštitúcie (Národné osvetové centrum)
- film, video (Slovenský filmový ústav)
- pamiatky a kultúra (Pamiatkový úrad Slovenskej republiky)
- hvezdárne a planetária (Slovenská ústredná hvezdáreň)
- hudobná kultúra (Hudobné centrum a podobne)

Tieto inštitúcie sú podporované kultúrno- osvetovou činnosťou. Ich charakter pôsobenia je predovšetkým kultúrno- výchovný. Činnosť osvetu tu zohráva úlohu, kde na základe podujatí a rôznych aktivít, pomoci a metodickými radami oslovujú široké spektrum verejnosti v danom regióne.

2.3 Osvetová činnosť z hľadiska legislatívy

„Zákon o osvetovej činnosti č. 61/ 2000 Zbierky zákonov zo dňa 9. Februára 2000.“²⁹

Tento zákon sa zameriava na definíciu osvetových stredísk v rámci ich postavenia, práv a povinností zo strany zriaďovateľov, či zakladateľovej týchto inštitúcií. Zákon v sebe zahrňuje aj šírku pôsobnosti štátnych orgánov vzhľadom k osvetovej činnosti.

„Osvetová činnosť podľa tohto zákona je súhrn aktivít, ktorá svojím pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti ľudí prispievajú k rozvoju ich osobnosti a utváraniu kultúrneho spôsobu života.“³⁰

Podľa publikácie Animátor kultúra (2007)³¹ činnosť v rámci osvetu poskytuje verejnosti vyššiu vzdelanosť a výchovu v rámci kultúry a to nasledovne:

- obohacuje verejnosť o vedomosti z kultúry, vedy a techniky
- snaží sa o vybudovanie vzťahu ku kultúre k etnickým menšinám, prehľbuje kultúrnu identitu daného národa, starostlivosť a životné prostredie
- uchováva ľudovú tradíciu prostredníctvom činnosti, ktoré k tomu napomáhajú (remeselníctvo a podobne)

²⁹ Tamtiež, s. 27

³⁰ Tamtiež, s.27

³¹Tamtiež, s.28

- snaží sa o realizáciu širokého spektra aktivít v oblasti záujmovo- umeleckej činnosti, voľnočasových aktivít a podobne

Podľa Štainera a Kozlayovej (2010), má veľký vplyv na dynamický rozvoj regiónov ich inštitucionálne usporiadanie. Na základe tohto usporiadania, kedy inštitúcie, ale aj ich zamestnanci spadajú pod kompetentnú „vyššiu“ právomoc, vedie tento proces kategorizovania pozícií k efektívnejšiemu spravovaniu daného regiónu. Inštitúcie kompetentné spravovaním daného územia z hľadiska jeho rozsahu pôsobnosti z hľadiska legislatívy sú nasledovné:

- sektorové ministerstvá- spravovanie na úrovni štátnej moci
- ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja
- Rada vlády Slovenskej republiky pre regionálnu politiku a dohľad nad štrukturálnymi operáciami- spravovanie na úrovni vládnej moci
- orgány štátnej správy
- regionálne samosprávy- tvorcovia rozvoja a podpory daného regiónu
- iné inštitúcie (výskumné ústavy, osvetové strediská a podobne)
- agentúry regionálneho rozvoja- nápomocné subjekty pri rozvoji regiónu

Každá z týchto inštitúcií musí plniť určité úlohy, aby ich správne fungovanie plnilo ciele potrebné pre regionálny rozvoj. Tieto inštitúcie sa nepodieľajú nielen na rozvoji regiónu v oblasti financií, či politiky. Ich zámerom je najmä zachovávanie kultúrnych tradícií, kultúrnej identity regiónu a hmotnej i nehmotnej kultúry, ktorá je pre daný región špecifická. Chod všetkých týchto inštitúcií na seba vplýva, sú reťazovo prepojené a ich fungovanie od seba navzájom závisí. To že každá jedna inštitúcia je zodpovedná za svoje konanie tej druhej, je z určitého pohľadu prínosom. Pre ne je to určitá motivácia k lepším výsledkom, k lepšiemu ohodnoteniu ich práce, či k väčšej aktivite pracovníkov.

2.4 Dobrovoľníctvo v osvetovej činnosti

„Dobrovoľník je subjekt v oblasti kultúry cenný zdroj pomoci, pretože má nový pohľad na štruktúru a formy práce, rozvoj organizácie, zamestnancov a podobne. Dobrovoľník posilňuje dôveryhodnosť organizácie, môže získať vďaka svojim osobným kontaktom ďalších dobrovoľníkov, prípadne ďalšie zdroje. Dobrovoľník je inovatívnym prvkom v organizácii.“³²

Podľa Chomovej (2011), už z označenia „dobrovoľník“ vyplýva, že ide o činnosť bez finančného ohodnotenia. Jeho úlohou je vynakladať úsilie pre získavanie nových respondentov, prichádza s novými nápadi, snaží sa o propagovanie dobrého mena subjektu smerom k verejnosti a získavať od individuálnych osôb, investorov finančné prostriedky pre realizáciu činnosti. Hlavnými charakteristickými vlastnosťami dobrovoľníka je solidarita a súžitie s ostatnými ľuďmi.

Chomová (2011), ďalej uvádza nasledovné činnosti vykonávajúce dobrovoľníkmi:

- poradenská pomoc
- snaha o sprostredkovanie financií pre danú inštitúciu, organizáciu
- výpomoc v rámci kultúrnych podujatí
- lektorská práca, konzultácie, práca ako vedúci súborov, či klubov
- získavanie informácií v prospech organizácie pre ktorú pracuje
- zisťovanie informácií o aktuálnych výročiach, sviatkoch a podobne
- kreativita pri príprave propagačného materiálu pre dané podujatie v rámci kultúrneho vyžitia verejnosti
- možnosť využitia svojich schopností pri pomoci technického zamerania (ozvučenie, príprava pódia a podobne)
- animácia
- práca zameraná na záujmovo- umeleckú činnosť (kostymér...)
- zameranie v oblasti asistencie, uvádzania kultúrneho podujatia
- získavať informácie z oblasti prieskumu trhu, zaujímavosti, aktuálnosť programu
- pomocné práce pri zostavovaní webových stránok, databáz kontaktov a podobne

³² CHOMOVÁ, S., MATULAYOVÁ, T., VASILOVSKÁ, V., SLÁVIKOVÁ, K.: *Dobrovoľníctvo v oblasti kultúry*. 2011, s. 23

Podľa Chomovej (2011) každý dobrovoľník v oblasti kultúrno- osvetovej činnosti je pod dohľadom koordinátora.³³ Jeho povinnosťou sú nasledovné činnosti:

- poskytovať prípravný program pre dobrovoľníkov
- uskutočňovať pohovory pre záujemcov v rámci dobrovoľníckej činnosti
- evidovať dokumentáciu o dobrovoľníkoch
- viesť komunikáciu s jednotlivcami
- podporná a poradenská pomoc pre dobrovoľníkov i ostatných zamestnancov a pracovníkov
- zabezpečovať školenie
- dohliadať na prácu dobrovoľníkov
- ohodnotenie dobrovoľníkov a ich priebeh a výsledok aktivít
- v rámci nespokojnosti ukončenie spolupráce s dobrovoľníkmi
- snaha o finančnú podporu potrebnú pre prípravu dobrovoľníkov
- snaha o sebavzdelávanie, získavanie nových vedomostí
- propagácia programu v rámci dobrovoľníckej činnosti

Dobrovoľníci sú pre každú inštitúciu veľkým prínosom. Predstavujú „zamestnancov“, ktorí dokážu priniesť niečo nové, množstvo nápadov, ktoré dokážu činnosť oživiť, skvalitniť a dopriať kultúrnemu programu, súťažiam, festivalom a rôznym iným aktivitám inovatívny rozmer, ktorý uchváti široké spektrum verejnosti.

2.5 Metódy osvetovej činnosti

Podľa Fábryho (1985), si na objasnenie činnosti v osvetových strediskách v minulosti (1945- 1989) a dnes si priblížime metodiku osvetovej práce .

„Metódou sa všeobecne nazýva zámerný postup alebo spôsob ako dosiahnuť v určitej činnosti vytýčený cieľ. Metódou osvetovej činnosti nazývame cieľavedomý a plánovitý postup, ktorým sa pri uplatňovaní princípov tejto činnosti a prostredníctvom účelne zvolených foriem práce uskutočňuje výchovný, vzdelávací alebo iný kultúrno- spoločenský proces.“³⁴

³³ Koordinátor- zvyčajne túto pozíciu zastáva zamestnanec, ktorý dohliada na dobrovoľníka a v prípade problémov, alebo ťažkostí v rámci aktivít zasiahne do činnosti a usmerní dobrovoľníka.

³⁴ FÁBRY, V.: *Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti*. 1985, s. 52

„Metóda osvetovej práce je spôsob, akým sa podávajú kultúrno- výchovné úkony osvetovému konzumentovi, spotrebiteľovi.“³⁵

Podľa Fábryho (1985), metóda osvetovej činnosti je postup, prostredníctvom ktorého sa postoje a názory ľudí formujú v rámci osvetového procesu. Metódy sú didaktickými prostriedkami, ktoré uspokojujú kultúrne potreby človeka, pomocou nich sa prehĺbujú schopnosti človeka pri vykonávaní povolania.

Metódy rozdeľujeme do dvoch skupín:

- didaktické metódy
- metódy organizácie osvetových podujatí

„Súbor metód, metodických postupov, ktoré sa v praxi používajú, sa nazýva metodika.“³⁶

Spôsob využitia metód osvetovej činnosti značne závisia od prostredia, kde sa dané podujatie realizuje. Prioritou je vhodný výber metód, od ktorých závisí prirodzený záujem a aktivita poslucháčov. Pri ich výbere sa zohľadňujú viaceré faktory, ako je vzdelanostná úroveň a celková predpokladaná štruktúra zúčastnených na podujatí. Správna voľba metód spojená s uplatnením princípov osvetovej činnosti vedie k úspešnému priebehu podujatia. Preto organizátori, lektori musia použiť a rozumieť celej škále metód na veľmi dobrej úrovni.³⁷ Vzhľadom na to, na akú zložku osobnosti človeka (poslucháča) tieto metódy pôsobia ich rozdeľujeme:

- metódy pôsobiace na city
- metódy formujúce návyky a zručnosti
- metódy spoločenského ovplyvňovania
- metódy pôsobiace na rozum

Metódy pôsobiace na city- táto metóda slúži na zdravý citový vývoj človeka, formujú sa jeho postoje, vyvolávajú sa nové pocity pričom sa pocity neželateľné v rámci spoločnosti a spoločenského života potlačujú a utlmujú. Vývoj citových kvalít sa dosahuje nasledujúcimi metódami:

³⁵ KOLEKTÍV AUTOROV: Terminologický slovník kultúry a osvetu. 1970, s. 169

³⁶ FÁBRY, V.: Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti. 1985, s. 53

³⁷ Použitím primeraných metód poslucháči získavajú nové poznatky, učia sa novým zručnostiam a návykom, nadväzujú už na osvojené informácie o danej problematike a to za prítomnosti a usmerňovania lektorov, realizátorov podujatí, moderátorov, konferencierov.

- **sugescia** (citové presvedčenie)
- **agitácia** (pomocou racionálnych argumentov sa u poslucháča vyvolávajú pocity ako sympatia, alebo antipatia)
- **eliminácia** (snaha odstrániť negatívne, neželané pocity voči nejakému predmetu, alebo javu)
- **degradácia** (nižšia forma eliminácie, na rozdiel od predošlej metódy nejde o úplné odstránenie neželaného pocitu, ale len o jeho utlmenie, prípadne zníženie intenzity)
- **substitúcia** (je to určité zmiešanie eliminácie, sugescie a agitácie, kde cieľom je neželaný pocit vylúčiť, nahradiť novým)

Metódy formujúce návyky a zručnosti- kvalitné vykonávanie mechanických činností vychádza z obratnosti rúk, motorickej zložky človeka a uplatnenia nadobudnutých poznatkov, ktoré využíva v praxi. Návyky na rozdiel od zručností sú charakteristické svojou automatickosťou. Návik je spôsob ako čo najefektívnejšie a v čo najkratšom čase uskutočniť požadovanú aktivitu. Ďalšími metódami formovania zručností a návykov je aj formou napodobňovania, pokusov. Táto metóda má za cieľ pripraviť človeka na zvládnutie rôznych situácií v živote, pričom formuje jeho spôsoby správania.

Metódy spoločenského ovplyvňovania- zakladajú sa na využívaní aktívneho a pasívneho vplyvu osobnosti, ďalej na využití kladných i záporných príkladov , čo vedie k súhlasu alebo nesúhlasu s kvalitami osobnosti ľudí, prípadne s kvalitou ich činnosti.

Metódy pôsobiace na rozum- metóda slúžiaca na osvojovanie nových poznatkov a vedomostí, poznávanie nových spoločenských javov. Metódy pôsobiace na rozum rozdeľujeme podľa:

- **logického postupu**
- **použitých prostriedkov**
- **spôsobu aktivizácie účastníkov podujatia**

Metódy logického postupu

Na základe určitých logických postupov, ktoré riadia lektori, alebo organizátori daného podujatia, poslucháč získava a osvojuje si nové poznatky, ktoré sa v priebehu času v jeho mysli stanú vedomosťami. Metódy rozumového postupu sú logicky roztriedené na nasledovné metódy:

Analytická- charakterizujeme ju ako určitý postup, pri ktorom sa jeden reálny celok rozloží na menšie časti. Tieto čiastkové poznatky a vedomosti lektori podávajú poslucháčovi a obohacujú ich o nové informácie, ktoré na seba logicky naväzujú (abstraktné ku

konkrétne, od známeho k neznámemu a podobne). Toto rozčleňovanie danej problematiky alebo javu pomáha pochopiť jej vnútornú štruktúru, čo umožňuje jej jednoduchšie rozumové spracovanie. Analytickou metódou dokážeme odlišovať potrebné od nepotrebného, podstatné od menej podstatného. Analytickú metódu rozčleňujeme na **kvalitatívnu**, ktorá je založená na rozčleňovaní celku na časti (kategórie), ktoré sa líšia na báze kvality ich obsahu. Druhá v poradí je **kvantitatívna** analýza, ktorá sa na rozdiel od kvalitatívnej analýzy odlišuje rozsahom a výskytom množstva nadobudnutých prvkov. Analytickú metódu je možné uplatňovať taktiež pri hľadaní vzťahov a väzieb medzi časťami celku, čo poslucháčovi umožňuje jednoduchšie pochopenie závislostí týchto častí celku od seba.³⁸

Syntetická- metóda používaná v kombinácii s analytickou metódou. Vyznačuje sa tým, že časti celku daného javu, alebo problematiky, sa spájajú na základe ich vlastností do nových, kde sa z neznámych celkov stávajú pre poslucháčov známe.

Induktívna- táto metóda je založená na faktoch, všeobecne platných poznatkoch a pravidlách. Východiskovým bodom sú javy a prvky spoluutvárajúce daný všeobecný poznatok. Z neho sa utvára poučka, ktorá sa v rámci osvetovej činnosti osvedčila ako vecná a zrozumiteľná pomôcka pri popularizácii a osvojovaní si poznatkov.

Deduktívna- náročnejšia metóda, pri ktorej je nevyhnutná znalosť danej problematiky, alebo odboru, znalosť poučiek, orientácia v oblasti teórie. Charakteristickým znakom deduktívnej metódy je nie ako v ostatných spomínaných metódach- rozkladanie celku na časti, ale od existencie širšieho javu sa odvodzujú čiastkové (dedukcia).

Genetická- „Sleduje a podáva súvislosti vyvíjajúcich sa javov v časovom slede, teda na základe vývojového, historického pohľadu na skutočnosť.“³⁹

Túto metódu je možné najviac využiť v rámci prednášok, slovných výkladov, kde je potrebné priblížiť poslucháčovi vývoj, vznik a históriu danej problematiky.

Dogmatická- metóda, ktorej cieľom je využívať v praxi pravidlá, dogmy, ktorými sa máme riadiť. Dogmy sú určitým návodom, príručkou, podľa ktorej by sme sa mali riadiť. Dogmatická metóda pôsobí viac pasívne ako aktívne, vzhľadom na to, že neumožňuje uplatňovať už svoje vlastné nadobudnuté poznatky. Táto metóda pôsobí logicky na rozvoj rozumovej stránky jedinca. Každá z uvedených metód na seba nadväzuje, pričom sa vzájomne dopĺňajú. Veľký prínos má aj profesionalita organizátora, alebo lektora, ktorého úlohou je

³⁸ Kauzálna analýza- závislosti, ktoré existujú medzi časťami celkového problému existujú na základe ich vzťahovej súvislosti.

³⁹ FÁBRY, V.: *Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti*. 1985, s. 61

poslucháča motivovať a upútať, pričom musí byť v odborník v danej problematike a taktiež v didaktike osvetovej činnosti.

Metódy použitých prostriedkov- podľa použitia prostriedkov rozlišujeme nasledovné metódy- Fábry(1985):

- metóda hovoreného slova
- metóda práce s textom
- metóda laboratórnych prác
- metóda demonštrácie procesov a predmetov

Metóda hovoreného slova- slovo je najbežnejším prostriedkom komunikácie. V tomto prípade je to komunikácia medzi lektorom a poslucháčom, či už priamo (naživo), alebo pomocou iných prostriedkov. Hovorené slovo sa uplatňuje aj v demonštračných a laboratórnych metódach, pričom sa veľký dôraz kladie najmä na zrozumiteľnosť výkladu danej problematiky, rešpektovanie podmienok prostredia či forma jazyka zo strany lektorov. Táto metóda sa realizuje v praxi nasledujúcim spôsobom:

- dialóg
- monológ

„Monológ je taký spôsob uplatnenia metódy hovoreného slova, keď lektor podáva poslucháčom obsah osvetovej formy činnosti iba vlastným rečovým prejavom, bez súbežnej rečovej zainteresovanosti poslucháčov, ktorí iba počúvajú lektorov prejav.“⁴⁰

Poslucháč prijíma hovorené poznatky sprostredkované lektorom. V prípade záujmu si robí poznámky, alebo sa ich snaží pochopiť a zapamätať. Poznámky poslucháča sú subjektívne, sám rozhoduje, ktoré sú preňho potrebné, užitočné, či zaujímavé. Nemožno však vylúčiť spojitosť s logickými metódami zo strany realizátora osvetového podujatia. Forma monológu sa využíva najmä pri šírení poznatkov v oblastiach odborných (sociológia, filozofia, politika, ekonómia a podobne). Realizátor podujatia, ktorý poznatky prezentuje pomocou monológu má za úlohu poslucháča zaujať do takej úrovne, aby v rámci ich memorovania nadväzoval na už osvojené poznatky, prípadne na empirické skúsenosti a prax. Monológ sa využíva na osvetovom podujatí najčastejšie formou kratších prednášok prezentovaných následne za sebou, čím sa zvyšuje jeho dynamika.

⁴⁰ Tamtiež, s. 64

Technické prostriedky (rádio, zvukové nahrávky, videorekordér, DVD, dataprojektor) využívajúce sa na osvetovom podujatí ako doplnujúci prvok spestrujú a vizuálne či zvukovo obohacujú priebeh činnosti. Pozitívny vplyv sa predpokladá aj u poslucháča, pretože vďaka týmto pomôckam je prijímanie nových poznatkov jednoduchšie a trvalejšie. Výsledok podujatia závisí najmä od lektora a jeho kvality a spôsobu prednesu, kde dôležitým faktorom je zrakový kontakt s poslucháčom, prednes spamäti, hlasová intonácia (Fábry, 1985).

Metodické aspekty a informačná činnosť animátora podľa Chomevej, Čornaničovej, Slušnej, Strelkkovej a Tumu (2007) predstavuje:

- metodika voľby projektu
- metodika vzniku projektu
- metodika vyhodnocovania realizovaných podujatí
- metodika šírenia informovanosti o realizovanom podujatí
- metodika informovanosti o projektoch a podujatí
- metodika evidencie databáz o podujatí a spoluúčastníkoch podujatia

Hlavné metódy využívané animátormi:

- metódy pozitívnej argumentácie
- metóda hedonistickej argumentácie
- metóda zážitkov a spoluúčasti
- metóda napodobňovania

Spomínané metódy osvetovej činnosti, sú metódy podľa ktorých sa organizátor, alebo lektor osvetové zariadenia musí riadiť, aby dosiahol cieľ kultúrno- osvetového podujatia. Na základe uplatňovania týchto metód je realizácia podujatia jednoduchšia, komunikácia medzi lektorom a poslucháčom je ľahšia, dynamickejšia a efektívnejšia.

3 Kultúrne tradície ako súčasť osvetovej činnosti

Podľa Malej (1982) tradíciu pokladáme ako jednu zo zložiek kultúry. Kultúra je všeobecnejší a širší pojem, do ktorého zaraďujeme každý tradičný prejav, „*no nie každý kultúrny jav je súčasne tradíciou, ba nemusí byť ani tradičný*“.⁴¹ S pojmom tradícia sa v živote stretávame veľmi často. Je však rozdiel medzi tradičným a tradíciou. Medzi tradičné zaraďujeme obyčaje, zvyky, obrady, povery, predstavy, vedomosti, porekadlá, príslovia, hádanky, piesne, tance, jedlá, umelecké tvorby, remeslá a s nimi spojené výrobky, ale aj spôsob rodinného života.

*„Teda nie sama vec materiálnej povahy je tradíciou, ale môže byť tradičná, a to za predpokladu, že pri jej zhotovení sa uplatnili tradičné vedomosti.“*⁴²

Tradícia nespočíva v samotných predmetoch a podobne, ale tradíciu chápeme ako určité vedomosti a skúsenosti, ktoré sa odovzdávali z generácie na generáciu, podľa ktorých sa daný predmet zhotovil. Tieto poznatky predkovia, starí otcovia slovom a názornou ukážkou činnosti, odovzdávali svojim synom a vnukom, aby si ich osvojili a mohli ich šíriť ďalej.

*„Tradícia bola od svojho vzniku zjednocujúcim činiteľom, ideologickým a metodickým tmelom skupiny, duchovným mechanizmom, ktorého všetky súčasti museli byť vzájomne zosúladené, aby mohol pôsobiť ako celok.“*⁴³

Tradíciu chápeme ako určitú skutočnosť, kde jej nositeľom je kolektív, skupina ľudí. Na základe jej osvojenia, ju často krát používali aj ako „návod“ akým spôsobom žiť. Deti sa prirodzene zapájali do práce, ktorú vykonávali dospelí, učili sa všetky činnosti a nadobúdali zručnosti v remeslách, ktoré museli ovládať. K tradíciám môžeme zaraďovať aj rôzne povery, ktoré obyvatelia daného územia rešpektovali, čím sa pred možným trestom z neakceptovania povier chránili.

Podľa Gúčika (2006) tradícia spočíva v tradičných remeslách a ich technikách, taktiež aj vo folklóre a obyčajoch, ktorými sa riadi spoločenstvo ľudí daného prostredia.

⁴¹ MALÁ, E.: Kultúra v každodennom živote. 1982, s.107

⁴² *Tamtiež*, s. 107

⁴³ *Tamtiež*, s. 109

„Keby nebolo tradícií, každá generácia by musela vo všetkom začať odznova a naši predkovia by neboli mohli prekročiť ani len prah deliaci opočloveka od pračloveka.“⁴⁴

Problémom je, že tradícia v súčasnosti prešla mnohými zmenami a už nemôžeme povedať že sa nachádza v prirodzenej podobe. Dnes už na rozdiel od jej chápania v minulosti plní skôr zábavnú, reprezentačnú a estetickú funkciu (Gúčik, 2006).

Podľa Malej (1982) zmena v rámci tradície neprebíha jednoduchým spôsobom, prebieha veľmi komplikovane a dynamicky. Mnoho zo zaužívaných tradícií sa prispôsobujú a majú trvalý charakter, samozrejme menia sa vzhľadom k okolitým podmienkam. Napriek tomu plnia stále pôvodnú funkciu. Na druhej strane sa tradícia v rámci svojho vývoja obohacuje o nové prvky z hľadiska obsahu i formy, pričom iné z nej vystupujú. Niektoré tradičné zvyky a obyčaje sa z niektorých miest, alebo regiónov postupom času vytrácajú. Zvyky a tradície, ktoré sa dodržujú dodnes sú fašiangy, či jarné sviatky a podobne.

„Tradícia predstavuje vždy tie zdedené poznatky, ktoré v konkrétnom období existujú vo vedomí istej skupiny ľudí.“⁴⁵

Podľa Medveckej (2006), je hlavným cieľom ochrany kultúrneho dedičstva uplatňovať a snažiť sa zachovávať všetky prvky tradície a kultúrnych hodnôt v ustálenej podobe pre ďalšie generácie. Samozrejme, nemôžeme zabudnúť na snahu zabrániť vývoju a šíreniu, ktoré by ich negatívne postihli, pričom ich treba efektívne využiť pre naplnenie kultúrnych potrieb spoločnosti.

Tradície v rámci kultúry, ktoré sa nezmenili ani plynutím času sú predovšetkým symboly, udržiavajúce stále svoj pôvodný význam. Ako príklad môžeme uviesť „čepiec“, ktorý sa dodnes používa ako symbol pre vydatú ženu, alebo „vavrínový veniec“, čo symbolizuje víťaza. Zaradujeme sem aj zariekačky, riekanky, či niektoré prejavy v rámci ľudového divadla (Malá, 1982).

⁴⁴ *Tamtiež*, s. 113

⁴⁵ MALÁ, E. : Kultúra v každodennom živote. 1982, s. 118

Malá (1982), spomína vo svojej publikácii etnografa J. Bursztu, ktorý vymedzil tradíciu nasledovne:

- **na základe aktívnej existencie**
- **na základe latentnej(potencionálnej) existencie**- hovorí o tradíciách, ktoré nie sú zapomänuté, ale sú uložené niekde hlboko v podvedomí človeka. Aktívnymi sa môžu stať, keď sa vytvoria vhodné podmienky pre ich opätovné zavedenie.

Malá (1982) spomína vo svojej publikácii ďalšiu osobnosť- J.V. Bromleja, ktorý sa zamýšľal nad tradíciou, ale z pohľadu jej kvalitatívnej stránky. Na základe toho delil tradície do nasledovných skupín:

- **indiferentná tradícia**
- **negatívna tradícia**
- **pozitívna(progresívna) tradícia**- zahrňuje sem všetko, čo ľudstvo na základe historického vývoja dosiahlo, ale zároveň sa aj uložilo do jeho vedomia. Sú to najmä tradície, ktoré sa v súčasnosti zachovali na dedinách, z väčších miest už vymizli. Sú to tradície nie materiálneho charakteru, ale skôr tradície zahrňujúce vzťah zodpovednosti voči jednotlivcom patriacich do tohto okruhu tradícií. Povere, aj keď sa to na prvý pohľad nezdá, zaraďujeme tiež medzi pozitívne tradície v spoločnosti. Keď sa prenesieme do minulosti, naši predkovia neuznávali prehnajú hygienickú čistotu, ale symbol vody ako očistca sa zachoval v niektorých tradíciách a zvykoch až dodnes. Napríklad upratovanie na jar má svoj očisťujúci význam práve v období súvisiacim so zimným slnovratom a jarnou vegetáciou (Vianoce), podobne ako aj oblievačky a šibačky na Veľkonočný pondelok. Podobné účinky mali tieto zvyky aj v liečiteľstve.

Leščák (2001) sa snažil vymedziť kultúrnu tradíciu z iného uhla pohľadu. Zameral sa na etnokultúrnu tradíciu⁴⁶. O tradícii hovorí ako o kultúrnych hodnotách, ktoré sú sústredované vo vedomí v rámci kolektívu a sú tradované z predošlej generácie na súčasnú. Toto preberanie je opodstatnené faktom, že hodnoty a postoje ktoré schvaľujeme, tento výber určujú.

⁴⁶ Etnokultúrna tradícia- zahrňujeme do tejto skupiny tradície, ktoré sa viaže na konkrétne etnické spoločenstvo. Typologicky ich zaraďujeme medzi globálne tradície.

„Konkrétny zmysel nadobudnú úvahy o tradíciách, ich spoločenskom a kultúrnom význame, v ich možnosti ovplyvňovať a regulovať spoločenské vedomie len vtedy, ak pochopíme tradíciu ako súhrn odovzdávaných hodnôt a im zodpovedajúci systém noriem.“⁴⁷

Leščák (2001), ďalej pripomína nasledujúce hodnotové aspekty v rámci tradícií, ktoré rozdeľuje do týchto rovín:

- rovina týkajúca sa zaužívaných a pre človeka i skupinu ľudí ustálených postojov, určujúce hodnoty tradovania v spojitosti s ich pravidlami tradovania
- rovina zahrňujúca všetky predmety a výtvyry, či javy v rámci kultúry, ktoré tvoria súčasť nášho kultúrneho dedičstva
- rovina, ktorá sa zaoberá spôsobom života ľudí, ktorí tieto tradície uchovávajú a šíria

Uchovávanie kultúrnych tradícií je pre členov budúcej generácie dôležité. Keby sa tradície neuchovávali, či už duchovné, alebo v podobe tradičných ľudových predmetov, ľudia by stratili svoju kultúrnu identitu. Preto je nevyhnutné pre šírenie tejto podstatnej zložky kultúry zakladať rôzne inštitúcie, organizácie, múzea, galérie, knižnice, publikácie, ľudové objekty, ktoré túto činnosť podporujú.

3.1 Ľudová tradícia v tradičnej architektúre

„Kultúrny potenciál tvorí predovšetkým kultúrne dedičstvo, chránené ako pamiatkový fond a zbierkový fond múzeí a galérií, ako i rôzne kultúrne zariadenia a podujatia živej kultúry, vrátane prejavov ľudovej kultúry.“⁴⁸

Šírenie ľudovej tradície je nesmierne zložitá a je potrebná na to organizačná znalosť. Je známe, že ľudová tradícia (architektúra a podobne) sa vyskytuje najmä v miestach a na územiach, ktoré nie sú stredom pozornosti. Zvyčajne to bývajú obce s nízkou návštevnosťou obyvateľstva. Preto je nevyhnutné, čo sa aj na niektorých územiach v regiónoch stalo, sprístupniť tieto pamiatky verejnosti. Záchranou je vybudovanie ciest, služieb a iných prostriedkov pre ľahšiu prístupnosť (turizmus). Týmto spôsobom sa ľudová tradícia v podobe architektúry alebo inak dostane do povedomia obyvateľov ostatných regiónov. Môžeme však povedať, že tento rozmach má i svoju odvrátenú, negatívnu stránku. Týka sa to najmä

⁴⁷ LEŠČÁK, M.: *O asimilácii folklórnej a literárnej komunikácie*. 2001, s. 47

⁴⁸ MEDVECKÁ, M.: Kultúrny potenciál regiónov, kultúrna turistika a regionálny rozvoj. In: *Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov*. 2006, s. 35

možnosti zbohatnúť na úkor ľudovej tradície. Výroba symbolických predmetov, pripomínajúci ľudovú architektúru a podobne, spôsobuje prechod z ručných remesiel a vyrábania predmetov k masovej výrobe pomocou strojov, čo zachváti aj okolité regióny, dokonca pôsobnosť siaha aj k zahraničnému predaju. To vedie k univerzalizmu ako „kulisy“ napodobňovanej ľudovej kultúry daného regiónu (Kovačevičová, 1975).

V rámci tradičnej kultúry existovali rôzne zamestnania, hovoríme o období prvej polovice 20. storočia, kedy tvorili hlavný zdroj príjmu pre obyvateľov. Ich migrácia, či už do oblasti iných regiónov, alebo do zahraničia zapríčinila vplyv na kultúrnu činnosť z oboch strán. Zachovanie remesiel a tradícií sa orientovalo najmä prostredníctvom založenia Ústredia ľudovej umeleckej výroby. Obdobie industrializácie viedlo aj k úpadku rozmachu ľudovej architektúry na prirodzenej báze. Jediným spôsobom záchrany týchto, vplyvom doby nepoužiteľných, stavieb, alebo neobytných domov bolo umiestniť ich do „múzeí ľudovej architektúry v prírode“, kde sa stali pamiatkami a lákadlom pre návštevníkov daného regiónu. Vhodným spôsobom bolo využitie pamiatok ľudovej architektúry pre rodinné využitie v rámci chalupárčenia. Avšak ďalším problémom zachovania ľudovej architektúry bola aj hrozba vyľudnenia obce. Za takých okolností bolo potrebné zahrnúť stavby medzi „pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry“. Z hľadiska údržby týchto historických budov, ktoré v sebe držia tradičné dedičstvo a minulosť to bolo značne finančne náročné. V prípade obnovy a zrekonštruovania historickej budovy bolo možné ju využívať aj na rekreačné účely. V rámci regiónov je dôležitým faktorom v pozitívnom úspechu, uchovávanie a udržiavanie prírodného, ale i kultúrneho potenciálu (Medvecká, 2006).

3.2 Folklor ako súčasť ľudovej tradície

„Folklor je globálny spôsob života a umeleckých prejavov ľudových vrstiev. Dnes je tento pojem vymedzený pre časť ľudovej kultúry, ktorá je chápaná ako kontinuálna kultúra reprezentujúca isté sociálne vrstvy spoločnosti.“⁴⁹

Folklorizmus sa realizuje v rámci rôznych kultúrnych a osvetových podujatí. Do folklorizmu, okrem folkloru zaraďuje aj iné činnosti ako napríklad divadelný, výtvarný, či literárny prednes. Ľudová kultúra ukazuje kultúru každodenného života (Moravčíková, 1999).

⁴⁹ MORAVČÍKOVÁ, D.: *Folklorizmus v regionálnej kultúre*. In: *Quo vadis, kultúra Nitry*. 1999, s. 74

„Folklór teda tvorí súbor kultúrnych javov realizovaných formami ústnej, hranej, tanečnej, dramatickej a hudobno- spevnej kontaktnej komunikácie, spĺňajúcej kritériá tradičnosti, kolektívnosti, ústnosti a reliktnosti.“⁵⁰

Podľa Moravčíkovej (1999), folklorizmus z vonkajšej strany plní komerčnú funkciu v rámci propagácie, motivácie a prilákania poslucháčov na kultúrne podujatia. Vnútna funkcia spočíva už v samotnom obsahu podujatí, ktoré závisia od typu prejavu. Zaraďujeme sem organizáciu širokej škály hudobných, výtvarných, či tanečných festivalov, súťaží, prehliadok, pomocou ktorých sa uchováva tradície, hodnoty, obyčaje, prezentuje sa ľudová kultúra. Dôležitým faktorom je organizátor týchto akcií, ktorého úlohou je spojiť propagáciu a obsah folklorizmu, pričom sa musí vyznať v danej problematike. Tvorcovia, spracujúci materiál tohto druhu sa usilujú o prenos estetiky, čo nie je jednoduché, keďže podobne ako scénické umenie aj folklór rešpektuje určité normy a hodnotenia. Úlohou tvorcu je teda vyzdvihnúť špecifické črty predlohy a preniesť estetickú informáciu na diváka. V rámci prípravy podujatí, najmä na regionálnej úrovni je základným princípom poznať stav „regionálneho hnutia folklorizmu“, spolupracovať s regionálnymi inštitúciami a s ďalšími existujúcimi folklórnymi kolektívami. Touto cestou tvorca a organizátor podujatia dosiahne maximálne uspokojenie divákov. K najtradičnejším a historicky najstarším programom, ktoré spoločnosť preferuje patria svadby, detské programy (s výchovným charakterom, ako sú napríklad „Deň matiek, Deň detí a podobne.), folklórne súbory (dedinské, detské, amatérske, profesionálne), sprievody, prezentácie a výstavy tradičných ľudových výrobkov a remesiel, zábavy, programy nositeľov tradícií. Galaprogramy sú taktiež súčasťou folklorizmu, avšak nemajú hlbší význam v šírení tradícií. Sú ale súčasťou kultúrnych podujatí. Folklór na poloprofesionálnej úrovni by mal plniť nasledujúce funkcie, ktoré sa prelínajú:

- **„ estetická funkcia“**
- **„ funkcia lokálnok, regionálnej a etnickej znakovosti“**- táto funkcie je zameraná na výber výrazových prostriedkov v rámci folklórnych vystúpení. Každý región zastáva špecifické črty prejavu, preto je nemožné určiť, presnejšie povedané „zaškatul'kovať“ folklór ako celok. V rámci folklóru je možné prezentovať tradície daného regiónu.
- **výchovná funkcia**

⁵⁰ Tamtiež, s. 74

- **reprezentatívna funkcia**- každá folklórna skupina v rámci určitého regiónu sa prezentuje svojím krojom, spôsobom vystupovania, prízvukom reči a podobne. Je to estetický prvok, ktorý dopĺňa a obohacuje celkový obraz folklórnej skupiny. Folklorizmus preto chápeme ako tradičný prostriedok pre uchovávanie kultúrneho života a nehmotnej kultúry na regionálnej úrovni (Moravčíková, 1999).

Podľa Ondrejku (2003), jedným z najrozšírenejším spôsobom šírenia ľudovej kultúry je práve folklór, či už na amatérskej, alebo profesionálnej úrovni. Prostredníctvom folklóru je možné najlepšie prezentovať ľudovú tradíciu v oblasti tanca, spevu, či ľudových zvykov. V dnešnej dobe sa v rámci Slovenska na jeho území organizuje viac než sto slávnosti a festivalov v rámci folklórnych súborov. Zastrešuje ich Národné osvetové centrum sídliace v Bratislave, pričom medzi k najväčším projektom patrili Dni tradičnej kultúry (1999), ktoré trvajú presne mesiac (jún- júl). Na Slovensku sa organizuje mnoho ďalších festivalov ako napríklad Koliesko v Kokave nad Rimavicou, ktoré majú regionálny charakter. Celoslovenskú pôsobnosť majú tradičné festivaly Detvianske slávnosti v Detve, alebo Východná, ktorú organizuje medzinárodná organizácia CIOFF⁵¹. Na festivale Východná každoročne vystúpi množstvo folklórnych súborov, domácich i zahraničných, ktoré podporujú ich regionálne strediská.

3.3 Tradície tradičných regiónov Slovenska

Podľa Beňuškovéj (2005) rozdeľujeme tradičné regióny Slovenska nasledovne:

- Záhorie a oblasť Myjavskej pahorkatiny
- Podunajsko
- Medzi Malými Karpatmi a Váhom
- Ponitrie
- Tekov
- Stredné Považie a Kysuce
- Orava
- Turiec
- Liptov
- Podpoľanie a Horehronie

⁵¹ CIOFF- Medzinárodná rada organizátorov folklórnych festivalov a ľudového umenia

- Hont
- Novohrad
- Gemer a Malohont
- Spiš
- Šariš
- Abovsko- turnianska oblasť
- Zemplín

52

Každý z uvedených regiónov v rámci Slovenska sa vyznačuje svojimi špecifickými znakmi a prvkami, či už z hľadiska historického vývinu, kultúry a podobne. Navzájom sa od seba odlišujú na základe zvykov, obyčajov, tradícií, ale aj nárečím, tradičnými krojmi, tancom, spevom, svojou umeleckou tvorbou a podobne. V nasledujúcich riadkoch na základe odbornej literatúry priblížime tradičné regióny z hľadiska kultúry. Dôvodom je snaha o uchovávanie našej kultúrnej identity z generácie na generáciu. Naším cieľom je priblížiť možno už aj trochu zabudnuté tradície, remeslá a podobne a oživiť živú kultúru, pretože tradícia národa je nemenná, ona sa hromadí v rámci plynutia času. Je to nehmotná kultúra,

⁵²MapaSlovenska:http://www.google.sk/imgres?imgurl=http://www.slovakfolktravel.sk/cms4/img/page/map/slovakia_map.png&imgrefurl=http://www.slovakfolktravel.sk/cms4/slovakia&h=334&w=700&sz=306&tbid=IoKzsjOUuw8YqM:&tbnh=57&tbnw=120&zoom=1&docid=ku1ncjcg290YYM&hl=sk&sa=X&ei=dZJsT67wLc6SOoCGvOgF&ved=0CDcQ9QEwAg&dur=2334, citované dňa 03.04.2012

ktorá nás všetkých i náš život duševne naplňa, vystihuje a napomáha nám k upevňovaniu vzťahu k hodnotám v rámci kultúry.

3.3.1 Záhorie a Myjava

Tradičné remeslá a zvyky

Podľa Beňuškovvej (2005), z ich tradičného remeselníctva, boli zruční vo výrobe predmetov zo slamy, prútia, či dreva. Ich živobytím bol najmä, okrem iného, podomový predaj. Nemôžeme nespomenúť čipkársku tradíciu. Orientovali sa taktiež na výrobu keramiky, hrnčiarstvu, pytlíkárstvu, spracovávaním kože a páleniu hlíny (hlinený čierny riad). Výšivkárstvo bolo veľmi rozšírené a na základe jeho špecifickosti bolo známe aj v iných regiónoch Slovenska. V rámci tradičných zvykov sa u obyvateľov zachovali fašiangy, stávanie mája, Veľkonočná šibačka, ktoré realizujú regrúti v sprievode ľudových tancov (obradové tance, mazúrka, čardáš a podobne) a ľudového spevu. Vo svojich repertoároch preferovali regrútsku, baladickú i historickú tematiku piesní.

Kultúrne podujatia

Tento región v spolupráci kultúrno- osvetovými strediskami a Národným osvetovým strediskom pravidelne pripravuje Záposlovenské folklórne slávnosti na Myjave, miestnejšieho charakteru sú Záhorácke ľudové slávnosti v Malackách. Na týchto folklórnych slávnostiach je možné kultúrne vyžitie v rámci podujatí a priblíženie sa ku kultúrnemu a tradičnému životu obyvateľov Záhoria. Pre pôvodom zahraničných obyvateľov sa v regióne nachádza taktiež kultúrne centrum Chorvátov na Slovensku (Festival chorvátskej kultúry). Tradičný sviatok pre obyvateľov Stupavy je sviatok s názvom Svátky zelé. V tomto regióne sa nachádza mnoho folklórnych súborov (Skaličan, Brezová), detské folklórne súbory v Bratislave (Bratislavský Vienok, Grbarčieta- chorvátsky súbor). Záhorské osvetové stredisko v Senici, tiež v spolupráci s dobrovoľníkmi, alebo metodickou pomocou pomáha pri organizovaní širokej škály kultúrnych podujatí a záujmovo- umeleckej činnosti v danom regióne (Beňušková, 2005).

3.3.2 Podunajsko

Tradičné remeslá a zvyky

Podľa Beňuškovvej (2005) sa tento región vyznačuje skromnejšou charakteristikou a zdobenosťou krojov. Využívali sa čipky a stuhy používané na výzdobu rukávov a šatiek. Na tomto území sa šírilo remeslo tkáčov, výrobcov košíkov, či pletenie rybárskych sietí.

Tradičné zvyky sa zachovali v rámci Veľkonočných sviatkov, na Luciu sa tradične zahalovali do bielych plachiet. Zachovalo sa u obyvateľov aj rozprávanie príbehov, povier a povestí na dedine.

Kultúrne podujatia

Folklór v Podunajskom regióne:

- Súbor Hajós⁵³ z Komárna
- Csemadok- kultúrny súbor, ktorý je zameraný na folklór maďarskej menšiny na Slovensku

Kultúrne podujatia, festivaly a mnohé ďalšie aktivity pre verejnosť, obyvateľov Podunajského regiónu realizuje Regionálne osvetové stredisko v Komárne, kde Komárno je centrom kultúrneho diania v regióne (Beňušková, 2005).

3.3.3 Malé Karpaty a Váh

Tradičné remeslá

Remeselná výroba obyvateľov na tomto území v rámci regiónu bola rozšírená najmä v oblasti keramikárstva, fajansy⁵⁴, kamenárska výroba, košíkárstvo. Z tradičných krojov sa zachovali najmä Trnavské motívy, ktoré sa vyznačovali zlatým a strieborným prešíváním a výšivkami. Na základe toho vzniklo pre talentovaných záujemcov Centrum vyšívania v Cíferi. Ľudový odev sa niesol aj v znamení čipiek (Beňušková, 2005).

⁵³ Hajós- Lodiár (preklad z maďarského jazyka)

⁵⁴ Fajansa- technika remesla, ktorá sa vyznačuje vyššou kvalitou glazúr i črepu, taktiež má vyššiu svietivosť, farebnosť a dekoratívnosť. Väčšina z týchto výrobkov sa zachovala v múzeách v Modre a podobne.

Kultúrne podujatia

Tradične sa v tomto regióne každý rok organizuje Malokarpatská vínná cesta, kde sa oživuje pomocou tohto projektu oblasť turizmu. Taktiež každým rokom sa usporadúva vo viacerých mestách a obciach tradičná slávnosť vinobrania, kde vystupujú rôzne folklórne súbory zo širokého okolia, dychová hudba, tanečníci, tanečné školy so svojim programom. V rámci vinobrania sa počas celého víkendu predávajú rôzne ručne vyrobené predmety, prezentujú sa ľudové remeslá a podobne. Kultúre v rámci tanca sa venuje tanečný folklórny súbor Slniečnica a Striebornica z Piešťan. Folklórne skupinu nadväzujú najmä na bohatstvo miestnych zvykov, kde sú často detské folklórne predstavenia spojené s divadelnými scénkami (Beňušková, 2005).

3.3.4 Ponitrie

Tradičné remeslá a zvyky

Tento región sa vyznačoval tradičným maľovaním kraslíc, vo Veľkom Záluží bolo vybudované centrum maľovania na sklo a ich šikovnosť sa prejavovala najmä v čipkárstve a výšivkárstve. Výšivky boli charakteristické a badateľné na ich tradičných krojoch. Ako námet pre výšivky sa využívali rastlinné námety a podobne (Beňušková, 2005).

Tradičný folklorizmus sa prejavoval v mnohých súboroch, jedným z nich je hudobno-tanečný folklórny súbor Ponitran, ktorý sa zameriava na šírenie obyčají, dožinkové a žatevné piesne.

Kultúrne podujatia

Folklórne podujatia v Nitre:

- Hornonitrianske folklórne slávnosti
- Dni kolied kresťanov Slovenska (folklórne slávnosti s Vianočnou tematikou)
- Akedemická Nitra (zahrňuje folklórne súbory študentov na vysokých školách uskutočňujúca sa každý druhý rok)
- folklórny súbor Zobor, Furmani, Borinka, súbor Jánošík, Vtáčnik a mnoho ďalších

Ponitriansky región a realizáciu jeho podujatí zastrešuje Krajské osvetové stredisko v Nitre. Jeho aktivity v záujme zachovávanía tradícií a činnosť zameranú na ich šírenie v rámci podujatí si priblížime bližšie v piatej kapitole (Beňušková, 2005).

3.3.5 Tekov

Tradičné remeslá a zvyky

Významným centrom tohto regiónu zameraným na tradičnú remeselnícku výrobu bola Kremnica. Rozvinuté bolo najmä čižmárstvo, kováčstvo, hrnčiarstvo i súkenníctvo a čipkárstvo. Tradične sa tu vyrábali hračky ako súčasť ľudového rezbárstva. Levický jarmok s jeho dlhoročnou tradíciou je miesto pre názorné priblíženie ručnej výroby a šikovnosti obyvateľov tohto regiónu. Folklor v Tekovskom regióne nemá jednotný charakter. Zaužívané sú párové tance, tanečné hry a piesne viažuce sa vždy ku kalendárnym, či rodinným zvykom.

Kultúrne podujatia

Gajdošská tradícia je súčasťou Veľkonočných sviatkov, kde sa folklórne súbory stretávajú v rámci kultúrnych podujatí. Tradičnými podujatiami sú napríklad:

- Stretnutie heligonkárov v Novej Bani,
- Oblastné folklórne slávnosti v Podhorí,
- Folklórne slávnosti horného Požitavia

Súčasťou slávností sú aj prehliadky spevákov tekovských ľudových piesní. Ľudové tradície podporuje základná škola vo Veľkej Mani. Tekovský región je významný širokým spektrom materiálu v oblasti folklóru, z ktorého čerpá mnoho folklórnych súborov, ako napríklad folklórny súbor Vatra či Inovec a Zlat'anka. Regionálne osvetové stredisko v Leviciach sa podieľa na šírení týchto tradícií, podporuje realizáciu kultúrnych podujatí a vytvára podmienky pre uchovávanie remeselnej výroby, folklóru v rámci osvetovej činnosti (Beňušková, 2005).

3.3.6 Považie a Kysuce

Tradičné remeslá a zvyky

Z tradičnej remeselnej výroby sa zachovalo drotárstvo, rezbárstvo z ľudovej výroby to bolo čipkárstvo, výšivkárstvo a keramická výroba. Tradičným zvykom tohto regiónu sú fašiangové obchôdzky, výroby masiek, stavenie májov, pálenie jánskych ohňov.

Kultúrne podujatia

Dni národnej kultúry na Kysuciach sa pokladajú za najprestížnejšie podujatie v tomto regióne. K folklórnym slávnostiam patria aj ďalšie podujatia:

- Goralské dni v Skalitom
- Seniorský festival folklórnych súborov pri Trenčíne
- Jánošíkove dni v Terchovej sú zamerané na hudbu a piesne v sprievode vozov.

Súčasťou podujatí v tomto regióne je aj Etnofilm Čadca, ktorého súčasťou sú výstavy, filmové projekcie, umelecké programy, odborné semináre na tému každodenného života ľudí a ich kultúru. Kysucké osvetové stredisko sa podieľa na mnohých podujatiach, organizuje vernisáže, výstavy, podporuje činnosť folklórnych súbor, orientuje sa aj na divadelné predstavenia, či už pre deti, alebo mládež. Svojou činnosťou podporuje rôzne záujmové krúžky v oblasti ľudového remesla a podobne (Beňušková, 2005).

3.3.7 Orava

Tradičné remeslá a zvyky

Na základe tradičného spracovania dreva, sa dodnes zachovalo a naďalej sa preferuje pltníctvo. Dnes sa pltníctvo využíva ako rekreácia pre turistov, ktorí vyhľadávajú zábavu a relax vo forme tradičnej činnosti obyvateľov tohto regiónu. Tradičné remeslá boli orientované okrem drevárstva aj na hrnciarstvo, či úžitkovú keramiku (Beňušková, 2005).

Kultúrne podujatia

Oravské osvetové stredisko v Dolnom Kubíne sa orientuje svojou činnosťou a pôsobnosťou na aktivity v oblasti ochotníckeho, amatérskeho, či detského divadelníctva, zameriava sa na podporu sólistov, spevákov, recitátorov, moderátorov, na ľudovú tradíciu. Realizuje podujatia pre folklórne skupiny, spevácke zbory a podobne. Vyzdvihuje taktiež významnosť ľudových remesiel a činnosť výtvarníkov. Z tých súčasnejších aktivít napomáha osvetové stredisko v rámci sebarealizácie začínajúcich fotografov a filmárov. (<http://osvetadk.sk/?theme=clanokz&typ=stranka&id=6>, 15.03.2012)

Beňušková (2005), uvádza nasledovné festivaly organizujúce sa v danom regióne:

- Podhorácke folklórne slávnosti
- Folklórne slávnosti v Podbeli
- Staré nôty mladých strún

- Gajdovačka- festival zameraný pre všetky vekové kategórie, prostredníctvom ktorého si možno priblížiť tradičnú hudbu i piesne zaužívané v regióne. Súčasťou sú aj mnohé sprievodné podujatia.

3.3.8 Turiec

Tradičné remeslá a zvyky

Podľa Beňuškovvej (2005), obyvatelia tohto regiónu boli známy svojím širokým pôsobením v rámci remeselníctva (čižmári, kolári, debnári, remenári). Ich aktivity a tradícia spočívala aj v súkenníctve a tkaní plátna, čo využívali v ľudovom odevu. Tradícia ľudového liečiteľstva, domáca výroba liečivých olejov dopĺňa kultúru tohto regiónu. Tradícia zvykov sa prejavuje v uchovaní Fašiangových sviatkov, ktoré organizujú hasičské zbory, stavanie mája, či oživovanie kultúry na základe činnosti folklórnych skupín.

Kultúrne podujatia

Hudba i tanečné prevedenia tradičné pre Turiec sú podobné s Liptovským i Oravským regiónom. Nachádzajú sa tu folklórne súbory (Turiec z Martina, Tiešňavan), veľké zastúpenie majú detské aj dedinské folklórne skupiny, kultúrne podujatia (Turčianske slávnosti folklóru, Augustové slávnosti v Martine- toto podujatie má národný akcent, pričom presahuje jeho pôsobnosť územie tohto regiónu).

Nemôžeme nepripomenúť mnoho múzeí, zachovávajúce ľudovú kultúru, predmety ľudového remesla a iné (Múzeum Martina Benku, Pamätná izba Jána Kollára v Mošovciach a podobne). Sídli tu mnohé kultúrne inštitúcie (Matica slovenská v Martine, Národná knižnica, či Turčianske osvetové centrum, ktoré je v rámci svojich podujatí aktívnym šíriteľom tradícií, zvykov a rozvoja kultúry na tomto území).(Beňušková, 2005).

3.3.9 Liptov

Tradičné remeslá a zvyky

Chov dobytky v tomto regióne nemal vplyv len na hospodárstvo a ekonomiku, ale aj na ľudovú tradíciu. Boli zruční v spracovávaní mlieka, z ktorých vyrábali rôzne špeciality, výrobou bryndze, poznali prírodu, mali umelecké, hudobné i výtvarné cítenie, čím sa pestovala kultúra pastierstva v regióne. Okrem toho sa zameriavali na drevárstvo, obuvníctvo, stolárstvo a hrnčiarstvo, rozvinulo sa tiež medovníkarstvo, ktorého tradícia sa uchovala až dodnes. Tradičný odev tohto regiónu sa vyznačovali najmä v ručnom spracovaní a výrobe materiálu k tomu potrebnému (ľan, konope, vlna, kožušina). Ženy prejavovali svoju šikovnosť v čipkárstve. Ich estetické cítenie sa prejavovalo v drevárstve (tradičná výroba črpákov a dreveného riadu), taktiež vyrábali hudobné nástroje a ľudové šperky (pracky, spony). Nachádza sa tu aj osada zvaná Vlkolín, ktorá patrí do svetového kultúrneho dedičstva UNESCO⁵⁵. Tradičné zvyky fašiangových obchôdzok, taktiež stávanie májov, svadobné obyčaje spojené s obchôdzkou neviest sa zachovali aj v súčasnosti (Beňušková, 2005).

Kultúrne podujatia

Na základe pastierskych koreňov sa traduje folklór, ktorý sa prejavuje charakteristickými črtami v rámci hudby, spevu a tanca. Typickým tradičným hudobným nástrojom ručnej výroby je fujara trombita, važecký roh, kôrová trúba a sláčikové nástroje, ktoré boli sprievodným prvkom pri folklórnych vystúpeniach. Pôsobia tu viaceré folklórne súbory (Liptov z Ružomberka, Váh z Liptovského Mikuláša, Tatrín z Liptovského Hrádku).

Folklórne festivaly Liptovského regiónu podľa Beňuškovej (2005):

- Dolnolipovské folklórne slávnosti v Lúčkach (festival obsahujúci aj prehliadky ľudových remesiel a folklóru)
- Celoslovenský detský folklórny festival v Likavke
- Východná „je prehliadkou najlepších domácich i zahraničných ľudových súborov“⁵⁶.

„Vďaka existencii folklórnych skupín v súvislosti s prípravou rekvizít pretrváva ľudová výroba úžitkových a dekoratívnych predmetov.“⁵⁷

⁵⁵ UNESCO- Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru

⁵⁶ ONDREJKA, K.: *Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska*. 2003, s. 238

⁵⁷ BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. 2005, s. 128

Región Liptov zastáva kultúru aj v oblasti múzea (Múzeum liptovskej dediny v Pribyne, ktoré obsahuje kultúrne pamiatky, realizujú sa v ňom náučno-zábavné podujatia, ktorých cieľom je priblížiť záujemcom zvyky a spôsoby života v tomto regióne. Múzeum dopĺňa taktiež Škola ľudových remesiel a ľudového tanca (Beňušková, 2005).

3.3.10 Podpoľanie a Horehronie

Tradičné remeslá a zvyky

„Horehronie tvorí osobitý kultúrny celok s charakteristickými prejavmi v materiálnej a duchovnej kultúre- obyčajoch, folklóre i nárečí.“⁵⁸

Z remesiel, ktoré boli súčasťou tradície, boli hrebenárstvo, pilníkarske remeslo, čipkárstvo, včelárstvo a podobne. Najznámejší je Radvanský jarmok, ktorý je známy predajom ľudových výrobkov a výrobkov remeselných dielní. Diferenciácia v rámci ľudovej kultúry regiónu bola ovplyvnená najmä geografickými podmienkami. Subregióny, nachádzajúce sa vo vnútri tohto regiónu majú osobitý charakter a vyznačujú sa špecifickými kultúrnymi prvkami (Beňušková, 2005).

„Podpoľanie bolo neraz až preceňované ako kolíska slovenskej ľudovej kultúry vďaka bohatstvu etnografického a folklórneho materiálu.“⁵⁹

Keďže tento región je pokladaný za lazy⁶⁰, takýto spôsob života nútil obyvateľov vyrábať si predmety vlastnými rukami (tradičné fujary a iné hudobné nástroje, palice, salašnícky riad). Tradičný ľudový odev sa v Podpoľaní nosí dodnes. Môžeme ho badať u niektorých starších ženách žijúcich v tomto regióne (Beňušková, 2005).

⁵⁸ *Tamtiež*, s. 133

⁵⁹ *Tamtiež*, s. 136

⁶⁰ Lazy- pokladajú sa za menšiu osadu na odľahlom mieste, ktorú tvorí menší počet obyvateľov. Ich obydlia sú väčšinou osamotené (bez susedov), roztrúsené po danom území

Kultúrne podujatia

Podľa Beňuškovej (2005), svojim bohatstvom v rámci tanca a hudby a taktiež svojráznemu prezentovaniu patrí Podpoliansky a Horehronský región k najživším folklórnym súborom. Známe sú v rámci folklóru „rozkazovačky“⁶¹, vystupujú heligonkári, využívajú sa pastierske hudobné nástroje, viachlasný spev, balady.

Folklórne slávnosti:

- Folklórne slávnosti pod Poľanou
- Eurofolklór v Banskej Bystrici
- Akademický Zvolen
- Horehronské dni spevu a tanca v Heľpe

Na šírenie ľudovej tradície a ľudových remesiel významne prispievajú aj okolité školy (Umelecká škola v Detve- zaoberajúca sa výrobou a používaním fúkacích hudobných ľudových nástrojov, ZŠ v Očovej- zameraná na udržiavanie tradícií vyšívania, Dielňa ľudových remesiel v Banskej Bystrici).

3.3.11 Hont

Tradičné remeslá a zvyky

Pre tento región boli charakteristické najmä hodrušské čipky. Taktiež dlhoročnú tradíciu má aj hrnčiarstvo, výzdoba keramiky, obuvníctvo, či výroba nábytku. Charakteristickou črtou tradičnosti je zvyk výroby koláčov na svadbu, ktoré sú zdobené figúrkami z cesta, stuhami a papierovými kvetmi. Tradujú sa i rôzne rozprávkové príbehy putujúce z generácie na generáciu (Povesti o Sitne). Súčasťou Dní baníkov (Banícke slávnosti), je i Salamandrový sprievod⁶², konajúci sa vo večerných hodinách (Beňušková, 2005).

„Na jeho čele ide bača s drevenou jaštericou v ruke, ktorá symbolizuje povest' o vzniku baní. Za bačom nasledujú bergmani (permonícu), baníci v dobových uniformách so zástavami jednotlivých baní, banícka hudba a symbolické postavy(Smrť, rabín, kat, sudcovia).“⁶³

⁶¹ Rozkazovačky- sólové, spevné a tanečné výstupy, konajúce sa ešte pred hraním muzikantov, väčšinou sú súťaživého charakteru.

⁶² Salamandrový sprievod- sprievod, ktorého súčasťou sú zamaskovaný študenti (obyvatelia regiónu), predstavujúci kultúrne osobnosti Banskej Štiavnice.

⁶³ ONDREJKA, K.: *Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska*. 2003, s. 268

Kultúrne podujatia

Najvýznamnejšie sú folklórne slávnosti ako napríklad Hontianske slávnosti v Šahách, Hontianska paráda v Hrušove, kde sa vystrieda so svojím programom mnoho folklórnych skupín pôsobiacich v danom regióne, čím prezentujú to najlepšie zo svojej kultúry a snažia sa posunúť ďalej tradíciu svojich zvykov, ktoré chcú dostať do povedomia ľudí prostredníctvom týchto činností. Do UNESCO spadá, okrem iných kultúrnych dedičstiev na Slovensku, aj Banská Štiavnica (Beňušková, 2005).

3.3.12 Novohrad

Tradičné remeslá a zvyky

Podľa Beňuškovej (2005), v rámci remeselnej výroby bol tento región známy výrobou hlinených fajok, výrobkami z dreva (sudy, kolesá, sitá), spracovávaním skla, čipkovaním, ktoré využívali v rámci zdobenia ľudového odevu. Zvykmi Novohradu, tak ako aj v súčasnosti je vynášanie Moreny, či stavenie májov.

Kultúrne podujatia

Folklór Novohradského regiónu sa nesie v znamení gajdošskej tradície. V minulosti tu významnú úlohu zohrávala pastierska hudobná kultúra. Za najznámejší festival v tomto regióne je pokladaný Novohradský folklórny festival. Na kultúrne podujatia a festivaly v tomto regióne sú často pozívané folklórne súbory a skupiny z Maďarska a podobne (Beňušková, 2005).

3.3.13 Gemer a Malohont

Tradičné remeslá a zvyky

Tradičným kovospracujúcim remeslom v tomto regióne je kováčstvo, ktoré sa zameriavalo aj na výrobu predmetov ako sú zvony a podobne. Ďalším preferovaným remeslom obyvateľov bolo železiarstvo, baníctvo s ktorým súviselo aj furmanstvo. Zachovalo sa aj sklárske remeslo, chov dobytka a oviec, či garbiarstvo. Rezbárstvo bolo rozvinuté hlavne na výrobu pastierskych píšťal, huslí, fujár. Regionálny charakter presahovali tradičné remeslá

ako brdárstvo⁶⁴ a voštinárstvo⁶⁵. Regionálnu osobitosť zastával tradičný ľudový odev, charakteristický čipkovanými čelenkami dlhými až po ramená a kvetovanými suknicami.

V rámci ľudových tradícií a zvykov si môžeme pripomenúť chodenie s betlehemom sprevádzané betlehemskou hrou nazývanou „gubajka“. Zachovali sa ľudové povesti, tradičné rozprávky a veršované slovesné útvary (Beňušková, 2005).

Kultúrne podujatia

Podľa Beňuškovej (2005), sa tanečný a hudobný folklór vyznačuje najmä výskytom baladických piesní a archaických melódií.

„Hudobnú a tanečnú kultúru ovplyvnili aj banícke mestečka. Gemer a Malohont patrí z hudobno-folklórnej stránky k jednej z najstarobylejších oblastí Slovenska, kde sa do súčasnosti udržali obradové, pastierske i roľnícke piesne.“⁶⁶

Folklórne súbory prezentujúce daný región fungujú aj medzi obyvateľmi maďarskej a rómskej národnosti (folklórny súbor Gemer z Dobšinej, Rimavan‘a Háj z Rimavskej Soboty a mnoho ďalších). V regióne sa organizuje aj niekoľko folklórnych slávností (Folklórne slávnosti v Rejdovej, Koliesko v Kokave nad Rimavicou, či Gombasek)⁶⁷.

3.3.14 Spiš

Tradičné remeslá a zvyky

K tradičným remeslám Spišského regiónu priradíme najmä výrobu z dreva a prútia, výroba ľudového nábytku, pastierskeho riadu a náradia, prútených košíkov. Nezaostávalo taktiež ani pastierstvo, obuvníctvo, čipkárstvo, kde svoju výrobu sústredovali najmä na ľudové vrstvy obyvateľov. Ich tradičný ľudový odev je charakteristický vyšívanými kožúškami a klobúkmi zdobenými mušľami a pierkom pre mužov. Pre ženy je typický zdobený čepiec prekrytý šatkou. Tradícia a kultúra tohto regiónu úzko súvisí aj s turizmom. Vysoké a Nízke Tatry sú turistickým strediskom mnohých ľudí v rámci celého Slovenska i zahraničných turistov. V rámci čoraz väčšieho záujmu o spoznávanie tohto regiónu, prírody,

⁶⁴ Brdárstvo- výroba bŕd. Brdo predstavuje súčasť krosna, ktorou sa prirážala utkaná niť k natkanému plátnu.

⁶⁵ Voštinárstvo- výkup včelích plástov, z ktorých sa získaval vosk, ktorý neskôr predávali.

⁶⁶ BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. Bratislava: VEDA, 2005, s.169

⁶⁷ Gombasek- celoslovenská prehliadka folklórnych aj nefolklórnych súborov a sólistov maďarskej národnosti.

kultúry a tradičného života na území, ktoré zachováva kultúrnu tradíciu, zvyky a obyčaje, bolo vybudované tatranské turistické stredisko v Starom Smokovci. Zvyky a obyčaje v Spišskom regióne sa uchovávali v rámci ústnej ľudovej slovesnosti (rozprávania príbehov, rozprávok, povestí sústreďujúcich sa najmä na zbojnícku tematiku). Tradičné obyčaje sa rozširujú prostredníctvom folklórnych skupín i pomocou kňaza (Beňušková, 2005).

Tradičným zvykom tohto regiónu bolo volenie kráľovnej, kde dievčatá na Turíce chodili s „Uljanou“ po domoch a popritom spievali. Dievčiny museli mať od sedemnásť do dvadsaťpäť rokov. Voľba „Ružovej kráľovnej“ spočívala aj v plnení rôznych tradičných zvykov, chodili do kostola a boli vzorom pre mladšie dievčatá (Ondrejka, 2003).

Kultúrne podujatia

Podľa Ondrejku (2003), medzi najvýznamnejšie prezentácie ľudových remesiel tohto regiónu patrí festival Európske ľudové remeslo, realizované v Kežmarku. V rámci tohto podujatia sa majú možnosť prezentovať svojou činnosťou, zručnosťou a tradičnými ľudovými výrobkami najvýznamnejší majstri venujúci sa remeslu. Súčasťou tohto festivalu je aj živá názorná ukážka výrobkov. Kežmarok je považovaný za centrum ľudového remesla v rámci Slovenska.

Podľa Beňuškovej (2005), osobitosťou folklóru sú tzv. „klopanice“⁶⁸. S folklórom sa stretávame najmä na folklórnych slávnostiach ako napríklad Zamagurské folklórne slávnosti v Červenom kláštore.⁶⁹ Súčasťou týchto folklórnych slávností je vystupovanie folklórnych súbor v jednotlivých obciach ešte pred ich začatím a taktiež splavovanie rieky na pltiach.

3.3.15 Šariš

Tradičné remeslá a zvyky

Najmä v horských oblastiach na území tohto regiónu bolo rozvinuté salašníctvo, na ktoré nadväzovalo spracovávanie kožušín a chov dobytky. Remeselná výroba sa sústreďovala aj na stolársky a sklársky priemysel. Tradičná výroba sa zameriavala na výrobu rôznych predmetov z rôzneho materiálu (košíky zo šúpolia, prútia, či korieňkov). Tradičná kultúra

⁶⁸ Klopanice- pololudová veršovnícke epika, ktorá sa vyznačuje neobratnými veršami. V rámci klopaníc sa dozvedáme o duchovnom svete ľudí, ich zážitkoch a kultúre. Cieľom klopaníc je pobavenie a vyrozprávanie príbehu.

⁶⁹ Pozri viac: BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. 2005, s. 180

spočívala aj vo výrobe paličkových čipiek, keramiky a v rámci ľudovoumeleckej výroby v Šarišskom regióne vynikala aj drevorezba (Beňušková, 2005).

Podľa Ondrejku (2003), sa región vyznačoval aj výrobou tradičných figúrok zo šúpolia. Figúrky predstavovali tradičný život a tradičné dedinské postavy, ktoré sa stali originálnym suvenírom uchovávajúci kultúrne tradície Šariša.

Kultúrne podujatia

Tento región sa vyznačuje prítomnosťou typických hudobných nástrojov, ako napríklad „gajdica“⁷⁰. Nachádza sa tu mnoho folklórnych súborov (Šarišan a Torysa z Prešova), taktiež mnoho detských folklórnych skupín. V Prešove sa organizujú Šarišské folklórne slávnosti, v Krivanoch Hornotorynský folklórny festival a v Raslaviciach sa usporadúvajú Šarišské slávnosti piesní a tanca. Realizujú sa tu aj podujatia pre národnostné menšiny (Slávnosti kultúry Rusínov a Ukrajincov Slovenskej republiky vo Svidníku, či Makovická struna), kde sú prítomné i mnohé ďalšie zahraničné i domáce folklórne skupiny (Beňušková, 2005).

3.3.16 Abovsko-turnianska oblasť

Tradičné remeslá a zvyky

V tomto regióne dominovalo kožušníci a stolárstvo, venovali sa aj baníctvu a kovospracujúcemu priemyslu, kde tradičnými výrobkami obyvateľov bola výroba motýk, rýľov a mnohých ďalších predmetov spojených s potrebami ľudu. V rámci zvykov uchovávali tradíciu v obchôdzkach betlehemcov, ktoré sa zachovali dodnes. (Beňušková, 2005)

Kultúrne podujatia

Mesto Košice sú sídlom viacerých folklórnych skupín, čerpajúcich námety z okolitých regiónov. Najvýznamnejšie folklórne súbory sú Železiar, Čarnica, Jahodná a Hornád. Pôsobnosť tu má aj Dom ľudového tanca, KMAF⁷¹, divadlo Romathan (profesionálny súbor rómskej národnosti), CSEMADOK organizujúci rôzne folklórne slávnosti obyvateľom maďarskej národnosti, ďalej sa tu nachádza Východoslovenské folklórne združenie, ktorého

⁷⁰ Gajdica- sprievodný hudobný nástroj, používajúci sa pri pastierskom tanci, ktorý znázorňuje skon ovce, tzv. ovčí zdych

⁷¹ KMAF- Klub milovníkov autentického folklóru

súčasťou je aj Analógia východoslovenského folklóru⁷². Kultúrne podujatia sú zastúpené napríklad v rámci Abovských folklórnych dní, Košických folklórnych dní, ktorých súčasťou sú tanečné domy, ukážky remesiel, výchovné koncerty a podobne. (Beňušková, 2005)

3.3.17 Zemplín

Tradičné remeslá a zvyky

Podľa Beňuškovej(2005), sa tento región vyznačuje najmä tradičnou vinohradníckou činnosťou a chovom dobytky a koní. Obaračky sa považovali za udalosť v rámci ktorej sa stretávali návštevníci z rôznych okolitých miest. Tradičným remeslom je výroba košíkov, kde z vŕby neplietli len košíky, ale taktiež nábytok. Ďalšia remeselná výroba spočívala v keramikárstve, hrnčiarstve i drevorezbe (vyrezávanie rámov na okná). Uchovávanie obyčajov a zvykov, okrem iného, spočívalo v batikovaní kraslíc pomocou špendlíka, alebo drievka, či tradičné vyrábanie korýt, čím sa zamestnávali najmä muži.

Kultúrne podujatia

Spomínaný región sa vyznačuje bohatým repertoárom piesní, ktoré sú spojené s povestami o zbojníkoch. Charakteristickým prejavom zvykov v rámci folklóru je svadobný obradový tanec s nevestou⁷³, rozšírený aj do okolitých regiónov. Súčasťou regiónu je i mnoho folklórnych súborov (Zemplín z Michaloviec, Laborec z Michaloviec, Kalina z Humenného a podobne), folklórnych slávností (Zemplínske slávnosti v Michalovciach, Hornozemplínske folklórne slávnosti vo Vranove nad Topľou, folklórny súbor Toplianskej doliny v Giraltovciach, či Podvihorlatský folklórny festival v Snine). Na tradičné ľudové remeslá je zamerané podujatie s názvom Slávnosti remesiel a ľudového umenia v Sedliskách- Podčičve, ktoré je sprevádzané vystupovaním rôznych folklórnych skupín. Súťažného charakteru podlieha celoslovenská súťaž „O Šaffovu ostrohu“, ktorá sa organizuje v Dolnom Kubíne, v rámci ktorej si môžu záujemcovia vyskúšať svoje tanečné zručnosti (Beňušková, 2005).

⁷² Analógia východoslovenského folklóru- je to prehliadka folklórnych súborov a dedinských folklórnych skupín, zameraná na priblíženie pôvodnej folklórnej tvorby vo vzťahu k súčasnosti, kde poukazuje najmä na jej rozdiely spracovania

⁷³ Pozri viac: BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. 2005, s. 210.

V spomínaných regiónoch rozprestierajúcich sa na celom území Slovenska, sme si priblížili kultúrnu tradíciu, zvyky, obyčaje daných regiónov. Každý jeden z nich je výnimočný a špecifický svojimi tradičnými ľudovými prvkami, ktoré sa prejavujú v ich tanci, hudbe, hudobných nástrojoch, ale taktiež v ich remeselnej výrobe a činnostiach v každodennom živote obyvateľov. Aj keď regióny rozdeľujú hranice, kultúrna tradícia a zaužívané zvyky sa v rámci šírenia a komunikácie medzi obyvateľmi, aj keď možno rozdielnych regiónov, prenášala, šírila, čím sa uchovávala z generácie na generáciu. V súčasnosti k ich šíreniu medzi regiónmi prispieva aj rozmach turizmu.

4 Osvetové strediská a ich poslanie

Podľa Čornaničová, Chomová, Strelková, Tazberík, (2005), sieť kultúrno-osvetových zariadení je veľmi rozsiahla. Na základe obsahu, priorít a orientácie ich rozdeľujeme do troch skupín:

- **polyfunkčné kultúrno-osvetové zariadenia**- sú jadrom kultúrno- osvetovej práce. V minulosti tieto polyfunkčné kultúrno – osvetové zariadenia predstavovali kultúrne a osvetové domy, kultúrno- spoločenské centrá, kluby záujmovo- umeleckého charakteru, regionálne a krajské osvetové zariadenia. Zaradujeme sem taktiež aj Národné osvetové centrum v Bratislave.
- **špecializované kultúrno-výchovné zariadenia**- sem zaradujeme knižnice, kiná, divadlá, galérie, múzeá, hvezdárne, planetária, zoologické a botanické záhrady, kluby, Maticu slovenskú v Martine, Pamiatkový úrad, Divadelný a Slovenský filmový ústav, SEUK a mnoho ďalších organizácií, ktoré spravuje Ministerstvo Kultúry Slovenskej republiky. Pracovníci pôsobiaci v týchto zariadeniach majú odbornú špecializovanú kvalifikáciu.
- **inštitúcie so zameraním mimo kultúrno-výchovnej oblasti**- zameriavajú sa na sféru vzdelávania, ochraňujú umelecké hodnoty, sú zamerané viac- menej na vnútornú stránku pôsobenia.

„Kultúrno- osvetové zariadenia tvoria jadro systému osvetu, ktorého primárnym poslaním je širokospektrálna osvetová činnosť orientovaná na široké masy obyvateľstva, chápaná ako špecifická oblasť kultúrno- výchovnej práce.“⁷⁴

Podľa Čornaničová, R., Chomová, S., Strelková, J., Tazberík, J., (2005), osvetovú činnosť podľa zriaďovateľa môžu vykonávať štátne (NOC⁷⁵), samosprávne osvetové zariadenia (patria sem zariadenia a inštitúcie, ktoré patria pod správu obecných, mestských, či regionálnych úradov, ako napríklad kultúrne a osvetové domy), alebo iné právnické či fyzické osoby (cirkevné zariadenia, zariadenia podnikateľov a agentúry). Pod tretí sektor ako zariadenie v rámci osvetovej práce spadajú rôzne mimovládne organizácie ako napríklad

⁷⁴ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., STRELKOVÁ, J., TAZBERÍK, J.: *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach.*, 2005, s. 82

⁷⁵ NOC- Národné osvetové centrum

charitatívne neziskové organizácie, spolky, nadácie či združenia. Výnimočné postavenie predstavujú Regionálne osvetové zriadenia, kde zriaďovateľom je samosprávny kraj.

„Poslaním regionálnych osvetových stredísk je vzdelávacia, odborná- poradenská, organizačná, realizačná a školská činnosť zameraná na voľnočasové záujmové aktivity obyvateľstva, rozvoj osvetovej činnosti v regióne, výchovu a vzdelávanie dobrovoľných osvetových pracovníkov, aktivistov záujmových kolektívov, spoločenskej zábavy a kultúrnej rekreácie, sprostredkovanie informácií o stave a rozvoji osvetovej práce a realizáciu kultúrnych aktivít a podujatí regionálneho významu.“⁷⁶

Podľa Bakoša (1997), osvetové strediská, ktoré majú pôsobnosť na celom Slovensku a majú za úlohu, respektíve, je ich poslaním napomáhať pri rozvoji osvetovej práce v rámci zvyšovaní jej kvality a účinnosti v spoločnosti, rozvíja záujmovú činnosť, zameriava sa na spoločenský život dospelých a mládeže v rámci kultúrnej rekreácie. Dôležitým poslaním je zabezpečovať pre pracovníkov osvetového zariadenia možnosť seba vzdelávania v rámci rôznych odborných seminárov a odbornej literatúry. Cieľom osvety je organizácia podujatí na okresnej, regionálnej, lokálnej (miestnej), národnej či nadnárodnej úrovni. Ďalej oboznamovať a poskytovať informácie o stave činnosti osvetových zariadení, obyvateľom poskytovať širokú škálu služieb na ich využitie. Osvetové strediská sa zameriavajú na „poznávaciu, výchovno-vzdelávaciu, odbornú-poradenskú, organizačnú činnosť orientovanú na:

- „ štátnoobčiansku, brannú a estetickú výchovu“
- „mimoškolské vzdelávanie“
- „ záujmové činnosti a iné kultúrne aktivity
- „ spoločenský život a kultúrnu rekreáciu dospelých a mládeže“
- „riadenie osvetovej práce“⁷⁷

Bakoš (1997), vymedzuje nasledovné úlohy osvetových stredísk, ktoré je potrebné pri plynulom chode tejto inštitúcie dodržiavať:

- poskytovať pracovníkom poradenské služby v oblasti obsahu, organizácie, materiálneho zabezpečenia, riadenia osvetovej práce

⁷⁶ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., STRELKOVÁ, J., TAZBERÍK, J.: *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. 2005, s. 84

⁷⁷ BAKOŠ, S., *Antológia dejín slovenskej osvety* 4. 1997, s.130

- pomoc pri hľadaní efektívnych metód a foriem osvetovej práce
- snaha o cieľavedomé uspokojovanie kultúrnych potrieb a záujmov, výsledkom je vplyv na výchovu a vzdelávanie mládeže a dospelých
- správny výber obsahu a metód pri organizovaní spoločenskej skupinovej zábavy orientovanej na danú skupinu návštevníkov
- poradenská pomoc pri výstavbe kultúrnych domov
- spolupráca s dobrovoľníkmi a organizátormi, kde pracovník osvetového zariadenia poskytuje odborné, z časti aj politické vzdelávanie týmto spolupracovníkom
- účelovo upravovať a zveľaďovať kultúrne a životné prostredie v rámci estetického cítenia
- úlohou osvetového pracovníka je aj evidencia siete klubov, evidencia propagačných materiálov, zborníkov, materiálov pre štúdium v rámci mimoškolského vzdelávania

„Pri plnení svojich úloh osvetové stredisko úzko spolupracuje s krajským osvetovým strediskom a s odbornými ústavmi Ministerstva kultúry SR, najmä osvetovým ústavom v Bratislave a s Výskumným ústavom kultúry a verejnej mienky v Bratislave.“⁷⁸

Osvetové strediská v rámci spolupráce a získavania informácií v oblasti školenia sa najčastejšie obracajú na knižnice, galérie, múzeá, ústavy pamiatkového fondu a podobne. Osvetové strediská spolupracujú so zariadeniami aj klubového typu. Sú to osvetové strediská na miestnej úrovni. Miestne zariadenia v rámci osvetu priamo zodpovedajú osvetovým zariadeniam na krajskej úrovni. Ich úlohou je v prípade potreby poskytnúť informácie o ich doposiaľ vykonanej činnosti.

V publikácii *Animátor kultúry* (2007) sa hovorí, že o ich činnosť sa starajú osvetové zariadenia, ktoré majú odbornú zameranosť:

- osvetové zariadenie, ktoré má všeobecné zameranie
- osvetové zariadenia typu hvezdárne a planetária, teda zariadenia so špecializovaným zameraním⁷⁹

⁷⁸ *Tamtiež*, s.132

⁷⁹ Pozri viac: ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J.: *Animátor kultúry*. 2007, s. 27

Cieľom každého osvetového strediska je na základe spolupráce rôznych kultúr zachovávať a šíriť rozmanitosť kultúr, pričom sa kladie dôraz na ich spolunažívanie. Kultúrna pestrosť nesie v sebe aj pozitívne, ale aj negatívne stránky, pričom treba prihliadať na ich históriu, postavenie, zvyky, tradície (Beňušková, 2005).

4.1 Národné osvetové centrum

Národné osvetové centrum (NOC), je štátna inštitúcia sídliaca v Bratislave. Je to štátna ustanovizeň, ktorej pôsobnosť zahŕňa oblasti kultúry, vedy, vzdelávania, osvetu a taktiež informačnú oblasť (Čornaničová, Chomová, Strelková, Tazberík, 2005).

„Úlohou Národného osvetového centra je zabezpečovať, budovať, ochraňovať a napomáhať duchovnému rozvoju občanov a rozvoju živej neprofesionálnej kultúry, ktorá je súčasťou nehmotného kultúrneho dedičstva na Slovensku.“⁸⁰

Národné osvetové centrum zabezpečuje poradenstvo na odbornej úrovni, je iniciátorom v príprave programu činnosti v osvetových strediskách, venuje sa spracovávaniu systémových koncepcií, realizuje projekty, zúčastňuje sa na príprave rôznych súťaží, prehliadok, celoštátnych podujatí v rámci kultúry, je garantom súťaží záujmovej činnosti na celoštátnej úrovni, zachováva, dokumentuje tradície, ľudovú kultúru, kde sa zaujíma aj o kultúru menších, poskytuje pomoc v oblasti metodologickej práce, poskytuje vzdelávanie vo sfére kultúry v rámci voľnočasových aktivít pre zamestnancov, dobrovoľníkov v štátnych orgánoch a samospráv.

Podľa Čornaničovej, Chomovej, Strelkovej, Tazberíka (2005), súčasťou NOC sú nasledovné sekcie:

Sekcia edičnej činnosti- má za úlohu publikovať teoretické a odborné materiály, metodické materiály, jej úlohou je aj vydávanie časopisov, ktoré obsahujú špeciálnu prílohu (Národná osвета, časopis Javisko), taktiež notoviny a rôzne repertoárové materiály.

Sekcia dokumentačnej činnosti- na základe nazhromaždených dokumentov a rôznych informácií, tvorbe analýz a štatistických prehľadov sa podieľa NOC na rozvoji a šírení kultúry

⁸⁰ ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., STRELKOVÁ, J., TAZBERÍK, J.: *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. 2005, s. 86

na miestnej i regionálnej úrovni. Sekcia dokumentačnej činnosti je špecializovaná najmä na tvorbu databáz.

Sekcia výskumnej činnosti- na základe požiadaviek, ktoré zahŕňujú aj oblasť mimo pôsobenia kultúry sa venuje sociologickému výskumu, oblasti ekonomiky, ale taktiež aj tvorbe databáz.

Národné osvetové centrum svojou činnosťou zabezpečuje zdravý chod fungovania kultúry v miestnych a regionálnych podmienkach, podieľa sa na realizácii a produktivite nových modelov a projektov kultúry, ktoré „*vyplývajú z kultúrnych dohôd s inými štátmi, bilaterálnych projektov, projektov V 4 a EÚ a projektov vysielania a prijímania kolektívov a jednotlivcov z oblasti živej neprofesionálnej kultúry*“.⁸¹

⁸¹ *Tamtiež*, s. 86-87

5 Krajské osvetové stredisko v Nitre (KOS)

Začiatok Krajského osvetového strediska v Nitre sa traduje od povojnového obdobia, presnejšie od roku 1950, kedy vznikol Okresný dom osvetu v Nitre. Inštitúcia pod týmto názvom existovala až do roku 1967, kedy sa premenovala na Okresné osvetové stredisko (ďalej OOS) v Nitre. Agrobuss⁸² od roku 1964- 1969 vlastnilo toto stredisko, pričom jeho charakteristickou činnosťou bolo v rámci navštevovania okolitých obcí organizovať rôzne výstavy, premietanie filmov, realizácia kultúrno- osvetových podujatí. Okresné osvetové stredisko vlastnilo od roku 1980 šatňu, ktorá slúžila na zásobovanie a požičiavanie kostýmov pre divadelné súbory. Až v rokoch 1980- 1983 sa vybudovala za pomoci pracovníkov Okresného osvetového strediska budova, v ktorej sídli dnešné KOS. OOS získalo tým pádom novú budovu, ktorej súčasťou boli tlačiarne, využívané na svoj účel. Ďalším zriadením bola hvezdáreň, ktorá spadá medzi majetok KOS, využívaná obyvateľmi Nitrianskeho kraja. Rok 1990, bol rokom premenovania organizácie na Stredisko kultúrnych služieb, pričom zriaďovateľom bol Okresný národný výbor, no netrvalo dlho a v roku 1991 sa premenovalo na Regionálne osvetové stredisko v Nitre. O tri roky neskôr (1994) sa vytvárali regionálne centrá, Ponitrianske kultúrne centrum, ktoré malo charakter neziskovej organizácie Krajského úradu v meste Nitra. K organizácii patrilo taktiež Ponitrianske osvetové stredisko v Nitre. Počas týchto rokov sa na poste riaditeľa organizácie vystriedalo viacero osôb. V súčasnosti túto pozíciu zastáva Mgr. Daniela Gundová. V roku 2002 sa stredisko premenovalo na súčasný názov- Krajské osvetové stredisko v Nitre (Gundová, interné materiály Krajského osvetového strediska v Nitre, 2012).

Krajské osvetové stredisko v Nitre má charakter príspevkovej organizácie so samostatnou právnou subjektivitou. Spadá priamo pod Nitriansky samosprávny kraj, na ktorý je priamo napojený aj rozpočet Krajského osvetového strediska. Ako subjektívna organizácia samostatne hospodári, má svoje práva, ale aj povinnosti. Na realizáciu osvetovej činnosti a osvetových podujatí bol Krajskému osvetovému stredisku pridelený hmotný i nehmotný majetok, ktorý spravuje. Krajské osvetové stredisko má široký záber pôsobnosti, zastrešuje mestá a dediny ako sú Nitra, Šaľa, Zlaté Moravce a územia okresu Levice.

⁸² Agrobuss- pojazdné osvetové stredisko

Jeho hlavnou náplňou a poslaním je šíriť osvetu a vzdelanosť v oblasti vedy, techniky a kultúry, upevňovať a zachovávať ľudové tradície na regionálnej úrovni, upevňovať vzťahy medzi národnými menšinami, rôznymi etnikami a skupinami ľudí, pomocou záujmových aktivít preventívne pôsobiť na drogovu závislých ľudí, vytvárať podmienky a prostredie pre dobrovoľné aktivity ľudí v rámci starostlivosti a ochrany prírody. (Zriaďovacia listina Krajského osvetového strediska v Nitre, 177/ 2003)

5.1 Úlohy Krajského osvetového strediska v Nitre

Krajské osvetové stredisko v Nitre, ako sme už spomínali, má širokú územnú pôsobnosť. Orientuje svoju pozornosť na viacero obcí a miest, pričom považuje za dôležité vyhovieť kultúrnym potrebám širokému okoliu. Jeho činnosť je zameraná na viacero oblastí v rámci kultúrno- osvetovej činnosti. Profesionálni pracovníci, dobrovoľníci v spolupráci s ďalšími inštitúciami napomáhajú Krajskému osvetovému stredisku v Nitre plniť jeho poslanie. Na správne fungovanie a cieľavedomé plnenie záujmov obyvateľov musí plniť nasledovné úlohy:

- uchovávať, ochraňovať a sprístupňovať hodnoty v rámci tradícií a tradičnej ľudovej kultúry a taktiež i záujmovo- umeleckej činnosti a tvorivosti
- podieľať sa na organizácii súťaží, výstav, festivalov, rôznych prehliadok a školeniach, príprave seminárov v rámci záujmovo- umeleckej činnosti
- podieľať sa na organizácii šírenia vzdelanosti pomocou kurzov, výstav, prehliadok na základe územnej pôsobnosti
- poskytuje poradenstvo a taktiež i odbornú pomoc pre dobrovoľníkov v rámci osvetovej činnosti, za účasti ktorých sa kultúrno osvetová činnosť realizuje
- snaha o aplikáciu nových prvkov a tendencií osvetovej činnosti v praxi na základe získaných poznatkov a informácií
- poskytuje dokumentáciu, informácie i poradenskú pomoc pre osvetové zariadenia, fyzické osoby, právnické osoby, pôsobiace v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja.
- eviduje zoznam a činnosť dobrovoľníkov a kultúrno výchovných pracovníkov, taktiež aj súborov (folklórnych a podobne), eviduje dokumentáciu aj iných aktivít v rámci záujmovej činnosti
- propaguje, publikuje a vydáva zborníky, katalógy, bulletiky a podobne

- zameriava sa svojou činnosťou na kultúrne potreby všetkých vekových skupín (deti, mládež, dospelí)
- súčasťou úloh Krajského osvetového strediska v Nitre je aj organizácia podujatí na úrovni klubového typu a taktiež organizácia podujatí v oblasti vzdelávania
- svojimi aktivitami a kultúrno- osvetovej činnosti podporuje prevenciu drogovu závislých a skupiny, či jednotlivcov na okraji spoločnosti
- v rámci svojej činnosti podporuje aktivity národnostných menšín na základe cezhraničnej spolupráce
- maximálne využíva priestory budovy KOS pri organizovaní kurzov, krúžkov a školení
- priestory budovy ponúka aj v rámci využitia pre organizovanie výstav v rámci ľudovej tvorby, výstavy fotografií, či v rámci výstavy výtvarného umenia

Krajské osvetové stredisko (ďalej len KOS) tvoria tri základné oddelenia, ktorých pracovníci sa špecializujú na nasledovné oblasti osvetovej činnosti:

Oddelenie tvorivosti- toto oddelenie zahŕňa všetky oblasti v rámci záujmovo- umeleckých aktivít. Sústreďuje sa najmä na folklór, folklórne tance a sním spojený spev, hudbu a tanec, divadlo, ľudové remeslá, fotografie, film, literárnu a výtvarnú tvorbu, umelecký prednes a podobne. Súčasťou oddelenia tvorivosti je aj práca s marginalizovanými skupinami i práca s príslušníkmi národnostných menšín na Slovensku. Jeho cieľom je zachovávanie ľudových tradícií, šírenie výrobnéj činnosti v rámci ľudového remesla a rezbárstva, pričom výrobky tejto tradičnej ľudovej kultúry sú vystavené aj v priestoroch KOS v Nitre, podobne ako aj tradičné ľudové kroje.

Oddelenie vzdelávania- vzdelávacie aktivity sa organizujú prostredníctvom akreditovaných (sprievodca cestovného ruchu, opatrovateľský kurz a podobne), alebo neakreditovaných (joga, orientálny tanec, enviromentalistika) kurzov, školení, tvorivých dielní, prednášok, seminárov a podobne.

Oddelenie služieb- úlohou pracovníkov tohto oddelenia v rámci Krajského osvetového strediska v Nitre je najmä administratívna činnosť, publikačná a edičná činnosť.

Na základe „Vyhodnotenia Krajského osvetového strediska v Nitre“ poskytnuté Krajským osvetovým strediskom v Nitre (2011), dávam do pozornosti nasledovné plány činnosti osvetového strediska a jeho pracovníkov za obdobie roku 2011. Pracovníci týchto oddelení realizovali nasledovné úlohy rozdelené do dvoch sfér:

a.) Sféra intenzívnejšej spolupráce KOS s obcami a mestami, ktoré spadajú do ich pôsobnosti

- na základe metodickéj činnosti, konzultácií a informovanosti zvyšovať úroveň kultúrno- osvetovej činnosti v okolitých obciach
- poskytovať odborné rady a poradenstvo v rámci podujatí v regióne
- motivovať občanov v obciach k dobrovoľníckej činnosti
- v rámci prevencie pomáhať proti sociálnemu vylúčeniu jedincov

b.) Sféra podpory a záchranu kultúrneho dedičstva

- šíriť a uchovávať zvyky, obyčaje a tradície v rámci regiónu
- zvyšovať záujem a kultúrne povedomie obyvateľov prostredníctvom organizácie kultúrno- osvetových podujatí
- prenos tradície ako ľudových, tak aj súčasných remesiel a inej tvorivej práce z generácie na generáciu
- šírenie, produkovanie ľudovej tvorivosti, ľudových výrobkov a predmetov verejnosti prostredníctvom výstav a prezentácií

KOS úzko spolupracuje s dobrovoľníkmi⁸³(pri príležitosti „Európskeho roka dobrovoľníctva“). Konal sa formou seminára „ Manažment dobrovoľníkov pre obce, kultúrne organizácie a občianske združenia v Nitrianskom kraji“. Lektori a pracovníci KOS pre zúčastnených zhotovili metodický materiál. Na základe týchto materiálov sa poslucháči mohli naučiť a získať informácie a poznatky ako získavať dobrovoľníkov, akú skupinu predstavujú, získať informácie o ich zaškolení, spôsobu motivácie a podobne. V rámci seminára bol predstavený hosť- zástupkyňa organizácie dobrovoľníckeho charakteru „Mladí nitrianski filantropi“⁸⁴. Poslucháčom predstavovala spôsob a obsah ich práce. Pomocou diskusie si v rámci seminára vymieňali svoje názory a postrehy. KOS spolupracuje s dobrovoľníkmi aj

⁸³ Dobrovoľník- ako osoba je významným zdrojom pre pomoc na základe jeho pracovných schopností, novému pohľadu na organizovanosť podujatia a jeho kontaktom získať nových dobrovoľníkov pre nové kultúrno- osvetové podujatia(Chomová, S., Matulayová, T., Vasilová, V., Sláviková, K., 2011, s.23)

⁸⁴ „Filantropia sa definuje ako ľudomilnosť, dobročinnosť. V súčasnosti sa pojem filantropia veľmi často používa ako označenie pre modernejšiu formu darcovstva.“ (Chomová, S., Matulayová, T., Vasilová, V., Sláviková, K., Dobrovoľníctvo v oblasti kultúry- Metodický materiál pre pracovníkov v oblasti kultúry, 2011, s. 11)

formou praxe, pri príprave podujatí, alebo v rámci vernisáží o remeslách (ľudových a súčasných) spolu so žiakmi ZUŠ⁸⁵ a pedagógmi. Dobrovoľníci sú spoluúčastníkmi viacerých tém osvetového podujatia ako napríklad pri podujatiach zameraných na sociálne prevencie, či podujatiach s vianočnou tematikou (Vôňa Vianoc) a podobne. (Vyhodnotenie Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011)

KOS v rámci „ Vyhodnotenia Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011“ ponúka nasledovný prehľad činnosti rozdelených do viacerých oblastí podľa obsahovej stránky:

- odbornometodické podujatia
- katalógy, zborníky, metodické materiály a listy pre pracovníkov kultúry miestneho charakteru
- poradenská a odborná pomoc a pomoc v oblasti metodiky
- poradné zbory
- edičná činnosť
- festivaly, súťaže a prehliadky
- kurzy
- kluby
- remeslá ľudového a súčasného charakteru
- kultúrnoosvetové podujatia a výstavy pre verejnosť

5.1.1 Odbornometodické podujatia

Podľa Gundovej (2011), na základe občasníka Krajského osvetového strediska v Nitre, „Mozaika miestnej kultúry“, sa za pomoci pracovníkov kultúrnoosvetového strediska v Nitre organizovali nasledovné podujatia, ktoré sa zaoberali práve metodickým a odborným skvalitňovaním ich osvetovej práce v rámci aktivít. Na nasledujúcich príkladoch v rámci organizácie podujatí sme si priblížili spôsoby a formy, akými je možné získať nové vedomosti, zručnosti v realizácii podujatí orientovaných najmä na šírenie a uchovávanie kultúrnych tradícií.

„K prameňom tradícií“- krajské osvetové podujatie zamerané najmä na oblasť s účelom zaškolenia pracovníkov a vedúcich folklórnych kolektívov. Je to vzdelávací seminár, ktorý poskytuje metodickú pomoc vedúcim folklórnych skupín, samozrejme aj tým, ktorý sa venujú, alebo pôsobia v rámci tradičnej kultúry. Pri prítomnosti lektorov sa mohli zúčastnení

⁸⁵ ZUŠ- Základná umelecká škola

naučiť zákonitosti jednotlivých tancov, spôsoby krútenia a pérovania počas tanca, párové držanie. Zahnutý do seminára bol aj detský folklór, kde sa lektori sústredili najmä na definície pojmov, terminológii, metódam a špecifikám spracovania výskumu, kde praktickou súčasťou bola aj názorná ukážka v rámci folklórnych skupín. Vzhľadom na to, že záujem o folklór vidieť aj pri skupinách ľudí vyššieho veku, sa lektori venovali aj príprave pre takýchto respondentov. Okrem tanca záujem bol aj v ľudovom speve. Lektori sa tu venovali nácviku spevnej tradície, intonácii ale taktiež aj vhodnému a tradičnému odevu (kroj) v rámci folklóru.

„Hovorená podoba jazyka“- kurz, ktorý je v rámci osvetového strediska ponúknutý pracovníkom pôsobiacim v obecných a iných kultúrnych organizáciách. V rámci tohto kurzu je možné sa zlepšiť v prednese, vyjadrovaní, vlastnej prezentácii hovoreného slova, či už v rámci vystupovania, alebo moderovania na kultúrno- osvetových podujatiach alebo v médiách.

„Spevné a tanečné tradície NSK“- výskum zameraný na zachytenie prejavov a špecifických znakov tanečného a hudobno-spevného prevedenia v rámci regiónov. Umeleckú a pohybovú zručnosť a ich charakteristické črty v rámci prejavu v danom regióne sa zaznamenávali pomocou digitálnej techniky i písomne.

Ďalej to boli semináre pre „divadelníkov, neprofesionálnych výtvarníkov, hovorené slovo a rétoriku, mladých moderátorov, folklórne kolektívy, obrazový materiál a jeho redakčná úprava“ a podobne. Zameriavajú sa aj na národnostné menšiny (Rómovia).

„Kalo- Čangalo“- prehliadka filmov pod dohľadom odborníka v tejto oblasti. Seminár je spojený s besedou. Cieľom je poukázať na problematiku integrácie Rómov, na obchodovanie s ľuďmi, rasizmom a podobne. Hlavnou úlohou je poukázať na multikulturalizmus a mnohonárodnosť kultúr v pozitívnom slova zmysle.

Pre regionálne podujatia sú špecifické semináre (okrem už vyššie spomínaných) pre zborový spev, umelecký prednes („Dobré slovo“) a semináre o prevencii na školách. KOS úzko spolupracuje aj v organizácii podujatí a „Manažmentom kultúrneho turizmu“. V rámci organizácie podujatí Krajského osvetového strediska, spolupracuje aj s Národným osvetovým centrom (NOC) v Bratislave.

„Manažment dobrovoľníctva“- školenie ponúknuté kultúrnym organizáciám, ktoré poukazujú na možný prínos dobrovoľníkov v spolupráci s osvetovými zariadeniami. Témou seminára sú otázky získavania dobrovoľníkov, ich charakteristika, spôsob zaškolenia, motivácie. Poskytuje informácie o tom, ako je možné i šikovného dobrovoľníka udržať a ako

dostatočne oceniť jeho aktívnu činnosť. Dobrovoľnícka činnosť je veľkým prínosom pre skvalitňovanie kultúrneho života v regióne, alebo prínosom pre pomoc pri organizácii športových, prípadne spoločenských podujatí.

V oblasti enviromentálnej výchovy existuje tiež široká škála seminárov a školení, ktorých cieľom je chrániť životné prostredie. Jedným z nich sú „**Európske solárne dni**“, kde hlavnou úlohou seminára bolo priblížiť výchovno-vzdelávacie pôsobenie na deti pri rekreačnom pobyte v chránenej krajinnej oblasti. Host'om seminára bol súbor „Ekožrútik“. Lektori používali prírodné metodické pomôcky.

„**Ako EKO**“- je to seminár určený pre pedagógov pracujúcich na školách vyučujúci prírodopis alebo biológiu na základných školách. Rôznych odborníci prednášali na témy využitia solárnej energie, poskytovali rôzne informácie o poskytnutí pomoci v oblasti enviromentalistiky z iných zdrojov. Súčasťou bolo aj predstavovanie a návod na zhotovenie prírodných pomôcok pre výučbu prírodopisu, či empirický prístup k vyučovaniu v rámci návštevy prírodného prostredia (náučné chodníky). Krajské osvetové stredisko v Nitre na základe tohto semináru vydalo aj metodickú príručku s názvom „Hra v prírode a o prírode“.

5.1.2 Katalógy, zborníky a metodické materiály

Na základe Vyhodnotenia Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011, poskytnuté súčasťou riaditeľkou KOS v Nitre, Mgr. Gundovou sme zistili, že ako v každom osvetovom stredisku, tak aj v Krajskom osvetovom stredisku v Nitre, dôležitú súčasť tvoria metodické materiály v podobe zborníkov, katalógov a podobne. Cieľom KOS, bolo vypracovanie takých metodických pomôcok určených práve pre skvalitnenie pracovníkov kultúrno osvetovej činnosti. KOS vydáva občasník pod názvom „Mozaika“, ktorý sa svojím obsahom sústreďuje najmä na priblíženie podujatí čitateľom a ich organizáciu. Určený je pre záujemcov o kultúru a kultúrne vyžitie v rámci voľného času a voľno- časových aktivít. KOS sa realizuje taktiež vo vydávaní a publikácii metodického materiálu pre dobrovoľníkov v rámci osvetovej činnosti. Vydáva katalógy fotografií na základe organizovania výstav, príručky na tému ekológie a podobne. Ďalej sa zameriava na šírenie ľudových remesiel, kde prostredníctvom katalógov poskytuje návod s obrazovým postupom remeselníckej ručnej tvorby, pre potreby záujemcov o túto činnosť. Tieto katalógy pomáhajú aktívne sa zapájať do tradičnej remeselnej výroby aj v prostredí domova. Týmito činnosťami spojené

s metodickými príručkami, ktoré sú vyhotovené pracovníkmi KOS, sa šíri osвета, uchováva sa ľudová tradícia a tradičná remeselná výroba.

5.1.3 Poradenská a odborná pomoc, pomoc v oblasti metodiky

Na základe Vyhodnotenia Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011, Krajské osvetové stredisko v Nitre poskytuje vďaka svojim pracovníkom okolitým obciam metodicko-odbornú pomoc pri organizovaní súťaží, rôznych prehliadok a kultúrnych podujatí, podieľa sa na príprave projektov. Ich činnosť spočíva aj v propagovaní a organizovaní akcií.

Gundová (2011), v občasníku „Mozaika miestnej kultúry“, uvádza niekoľko ponúk, zameraných na prípadnú pomoc pre záujemcov, osvetových dobrovoľníkov a iné organizácie v oblasti ozvučenia, propagácie, prenájmu priestorov (učebne, výstavné sály, zasadacie miestnosti s rôznou kapacitou ľudí), či ponuka príhovorov na CD nosičoch.

Odborno-metodická pomoc KOS v Nitre sa sústreďuje aj na študentov vysokých, či stredných škôl. Ponúkajú svoju odbornú znalosť v rámci individuálneho prístupu k študentom pri poskytnutí informácií, úloh, cieľoch kultúrno-osvetového strediska, poskytnutie materiálov k diplomovej, či bakalárskej práci, alebo pri realizovaní absolventskej praxe.

5.1.4 Poradné zbory

Na základe Vyhodnotenia Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011 môžeme povedať, že KOS v Nitre úzko spolupracuje aj s kvalifikovanými odborníkmi, lektormi v rámci všetkých oblastí záujmovo-umeleckej činnosti a vzdelávania. Hlavným cieľom poradných zborov je príprava podujatí, súťaží, ktoré sú následne vyhodnotené. Totiž každá realizácia a organizácia daného podujatia vyžaduje splnenie určitých kritérií. Činnosťou poradných zborov je taktiež pripomienkovať a navrhovať prípadné riešenia, ktoré by viedli k možnému zlepšeniu a skvalitneniu hodnotovej úrovne podujatia. Poradné zbory Krajského osvetového strediska v Nitre sa venujú oblastiam folklóru, spevu, divadlu, ľudovým remeslám, fotografovaniu, hovorenému slovu, umeleckému prednesu, výtvarníctvu i zdravému životnému štýlu.

Na základe svojich vedomostí a odborných znalostí sa určený členovia poradného zboru venujú danej oblasti realizovanej v rámci podujatia. Poradné zbory sú dôležitým článkom pri správnej metodicko-odbornej príprave kultúrnych aktivít. Ich pôsobnosť je úzko spätá s návštevnosťou podujatí i so šírením tradícií, zvykov, folklóru a všetkých zložiek kultúry.

5.1.5 Edičná činnosť

Edičná činnosť KOS v Nitre spočíva najmä v grafickej príprave a výrobe plagátov (materiály aj vo viacerých jazykoch), pozvánok, diplomov, činnosť týkajúca sa pripomenutia jubileí a podobne. Propagáciu potrebných materiálov, aj ich zhotovenie poskytuje KOS v Nitre taktiež okolitým obciam, občianskym združeniam a iným mimovládnym organizáciám. Šírenie informácií o kultúrno-osvetových podujatiach a ich iných činnosti sa realizuje aj za pomoci spolupráce regionálnych novín, prostredníctvom TV Nitrička, Patriot a iné. Popri edičnej činnosti je dôležitá i databáza súborov, ktoré sú spracovávané pre MK SR⁸⁶, Úrad vlády SR i Slovenskú národnú knižnicu. (Vyhodnotenie Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011)

5.1.6 Festivaly, súťaže a prehliadky

V rámci spolupráce okolitých obcí a ďalších osvetových stredísk, ktoré majú pôsobnosť v Nitrianskom kraji, Krajské osvetové stredisko v Nitre bolo a v súčasnosti aj je organizátorom širokého spektra súťaží, prehliadok. V spolupráci s Národným osvetovým centrom, občianskym združením a mimovládnymi organizáciami sa v rámci týchto aktivít pripravovali aj sprievodné podujatia, semináre, tvorivé dielne a podobne. Súťaž „Plagát roka“ sa uskutočňuje v spolupráci s NSK. Je určená pre žiakov SŠ, kde cieľom súťaže je na základe výtvarného vyjadrenia bojovať proti drogám. Ďalšie súťaže organizované pod záštitou KOS v Nitre a v rámci spolupráce s NOC poznáme „Výtvarné spektrum“, súťaž „Detský javiskový sen“, či „Hviezdoslavov Kubín“ a mnoho ďalších. Súťaže sú zamerané aj pre budúcich moderátorov („Mladý moderátor“), filmárov („Cinema“), folklórne skupiny na amatérskej úrovni. V rámci medzinárodného festivalu „Divadelná Nitra“, KOS prezentovali divadelné

⁸⁶ MK SR- Ministerstvo Kultúry Slovenskej republiky

súbory, kde sa do centra diania presunul i festival pre deti „Šantíme na javisku“. (Vyhodnotenie Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011)

Festivally, súťaže a prehliadky v rámci kultúrnych podujatí sa aktívne podieľajú na prezentácii ľudovej tradície i tradičnej tvorby, kde môžu prostredníctvom súťaže prejavíť svoj talent.

5.1.7 Kurzy

Gundová (2011) vo Vyhodnotení Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011 uvádza, že Krajské osvetové stredisko v Nitre organizuje voľnočasové aktivity pre záujemcov v oblasti zdravého životného štýlu. Kurzy sú určené pre konkrétne vekové skupiny (strednú a staršiu generáciu), zameriavajú sa taktiež na pohybovo menej zdatných obyvateľov a záujemcov. Zaraďujeme sem rôzne pohybové cvičenia, ktoré precvičuje lektor ovládajúci odbornú terminológiu a hlavne správnosť precvičovania daných fyzických úkonov i znalosť odhadnutia miery náročnosti.

Kurzy realizujúce prostredníctvom KOS v Nitre sú nasledovné:

- relaxačné cvičenia
- joga
- grafológia⁸⁷
- orientálny tanec

5.1.8 Kluby

Krajské osvetové stredisko v Nitre poskytuje záujemcom klubové vzdelávanie, prostredníctvom ktorého je možné realizovať aktivity v oblasti zdravia, umenia histórie a podobne.

Gundová (2011), následne, na základe občasníka „Mozaika miestnej kultúry“ pripomína niekoľko klubov, ktoré sa svojím obsahom zameriavajú na konkrétne činnosti:

„Fotoklub Nitra“- prioritou tohto klubu je zapojenie do svojej činnosti najmä nových fotografov, ktorí sa môžu na základe pomoci skúsenejších členov klubu zlepšiť, prípadne im poskytnúť odbornú znalosť a prípravu potrebnú v rámci súťaží.

⁸⁷ Grafológia- poznáme ju ako jednu z foriem psychologickéj diagnostiky, na základe ktorej sa pomocou znakov a symbolov odhaduje a určuje typ osobnosti konkrétneho jedinca.

„**Klub grafológie**“ - svojím obsahom je tento klub špecifický a na vysokej odbornej úrovni. Klub grafológie má svoju pôsobnosť v Meste Bratislava, ktorý vedie pracovník KOS z Nitry.

„**Klub diabetikov**“ - zameriava sa na aktivity v oblasti zdravotnej poradne na odbornej úrovni, ktorá je určená pre verejnosť a pre diabetikov.

V Krajskom osvetovom stredisku v Nitre pôsobí veľa klubov, ktoré sa zameriavajú na rôzne oblasti. Pracovníci zariadenia v spolupráci s dobrovoľníkmi sa snažia vytvoriť pre záujemcov adekvátne a priaznivé podmienky na realizáciu ich voľnočasových aktivít.⁸⁸

5.1.9 Ľudové remeslá

V rámci tvorivých dielní záujemcovia získavajú vedomosti a informácie o tradičných ľudových remeslách a s nimi spojený každodenný život. Aktivity sú zamerané na nadobudnutie zručností v oblasti šitia, modelovania a podobne. V rámci realizovania činnosti sa využívajú rôzne typy prírodných materiálov (šúpolie, vrbové prútie a iné). Tvorivé dielne sú určené pre všetky vekové kategórie, kde sa môžu orientovať na tradičné remeslá (zdobenie kraslíc, pletenie košíkov), alebo získať poznatky o nových technikách (gizmo⁸⁹, carving⁹⁰, batikovanie⁹¹). Spolupráca KOS v Nitre so špeciálnymi školami ponúka možnosť zapojenia sa do aktivít aj deťom s mentálnymi a fyzickými poruchami. (Gundová, 2011)

Tvorivé dielne a činnosti realizované v rámci nich, prispievajú k rozvoju estetického cítenia, získavania zručností, vedomostí o tradičných ľudových remeslách, čím sa šíri a obohacuje kultúra a zachovávajú sa tradičné remeslá našich predkov.

5.1.10 Kultúrno-osvetové podujatia a výstavy pre verejnosť

Pre verejnosť, deti i mládež sa organizujú v rámci Krajského osvetového strediska v Nitre kultúrno-osvetové podujatia, zameriavajúce sa na záujmové vzdelávanie, umeleckú činnosť, aktivity ako premietanie filmov, exkurzie, výtvarné a hudobné umenie, enviromentálna činnosť a mnoho ďalších. Široké spektrum zamerania KOS v Nitre v príprave podujatí nezaostáva ani pri realizovaní tvorivých dielní, workshopov pre deti i dospelých,

⁸⁸ Pozri viac: Gundová, D.: Mozaika miestnej kultúry, občasník Krajského osvetového strediska v Nitre, Nitra, 2011, s.3

⁸⁹ Gizmo- vlastnoručná výroba bižutérie pomocou namotávania drôtika a korálikov

⁹⁰ Carving- vyrezávanie ornamentov a rôznych motívov do ovocia a zeleniny

⁹¹ Batikovanie- zdobenie a vytváranie rôznych motívov pomocou textilných farieb nanášaním na odev

súťaží, výstav, animačných aktivít, prednášok, činnosti spojené s prevenciou zdravia a besied. Môžeme povedať, že všetky činnosti vzhľadom na svoj obsah, sú prítomné a zastúpené v rámci kultúrno-osvetových podujatí. Najmä pre festivaly rôzneho charakteru a šírky pôsobnosti, sú sprievodnými podujatiami už spomínané aktivity, ktoré sú efektívnym prostriedkom pre naplnenie voľného času, prospešné sú pri rozvíjaní zručností, zachovávaní kultúrnych tradícií, obohatení vedomostí o nové informácie a upevnenie, či oboznámenie záujemcov a divákov o tie zvyky, ktoré prechovávali naši predkovia.

Podľa Gundovej (2011), na základe občasníka „Mozaika miestnej kultúry“, vydaný KOS v Nitre, si priblížime podujatia realizované pre deti, mládež i verejnosť:

„**Výtvarné dialógy**“ - podujatie určené pre záujemcov o výtvarné umenie, možnosť konzultácií prostredníctvom lektorov, príprava na súťaže, prípadne realizácia výtvarných výstav.

„**Znie pieseň Podzoboria**“ - podujatie, v rámci ktorého sa predstavili rôzne spevácke, hudobné i tanečné súbory.

„**Vážim si seba a svoje zdravie**“ - za účasti psychológov a preventistov sa v rámci podujatia realizujú aktivity zamerané na tvorbu vlastných postojov.

5.2 Ponitrianske osvetové stredisko v Nitre

Okrem Krajského osvetového strediska v Nitre sa v Nitrianskom regióne (okrem iných) nachádza aj Ponitrianske osvetové stredisko v Nitre. Toto stredisko nám prinesie pohľad na kultúru aj z inej stránky ako vnímanie osvetu len ako zábavy a podobne. Hovoríme o vzdelávacej činnosti, ktorej sa v tomto stredisku venuje najväčšia pozornosť.

„ ...do kultúry patrí aj vzdelávanie. “⁹²

Podľa Némethovej (1999), Ponitrianske osvetové stredisko disponuje svojimi vlastnými priestormi, potrebnými na realizáciu osvetovej činnosti. Využitie priestorov, ktoré majú k dispozícii je dostačujúce len pre menší počet záujemcov. Týmto kapacitám vyhovuje najmä činnosť v rámci vzdelávania, s ktorými sú spojené podujatia.

⁹² NÉMETHOVÁ, T.: *Vzdelávacie aktivity Ponitrianskeho osvetového strediska v Nitre*. In: *Quo Vadis, Kultúra Nitry?*. 1999, s. 54

Týmto vyjadrením nechceme však naznačiť, že činnosť iných aktivít sa nekoná. Cieľom je vyzdvihnúť práve aktivity zamerané na vzdelanostnú úroveň verejnosti, zručnosti a s tým preberanie tradícií a zvykov z generácie na generáciu, čo je prejavom charakteru každého regiónu, mesta a podobne.

Ich aktivity sa sústreďujú najmä na realizáciu kurzov, prednášok a klubových stretnutí. Na základe zamerania osvetového strediska, teda na vzdelávacie podujatia reagujú mnohí respondenti negatívne a pokladajú túto činnosť za zbytočnú a bezvýznamnú. Snaha pracovníkov a dobrovoľníkov pôsobiacich v Ponitrianskom osvetovom stredisku spočíva najmä v intenzívnom hľadaní spôsobu ako motivovať poslucháča a verejnosť k aktivitám spojených so zvyšovaním vlastnej vzdelanostnej úrovne. Ponitrianske osvetové stredisko sa venuje najmä aktivitám na tému:

- zdravotná výchova
- jazykové kurzy
- kurzy ľudových remesiel
- kurzy ručných prác

Do pôsobnosti spomínaného strediska patrí aj činnosť klubového charakteru:

- klub grafológov
- joga
- centrum zdravia
- fotoklub

Realizácia vzdelávacích činností v rámci Ponitrianskeho osvetového strediska v Nitre je spoplatnená, pretože výdavky, ktoré sú vynaložené na realizáciu týchto aktivít musia byť kryté aj príjmami. Táto zlá finančná situácia osvetového strediska je spojená s príspevkami, ktoré nie sú žiadne. (Némethová, 1999)

Podľa Hečkovej (2006), k rozvoju tradícií a význam obsahu kultúrno-osvetových podujatí, prispieva aj turizmus.

„Poznaním svojho mesta si k nemu mladí ľudia vytvárajú vzťah a je nádej, že v dospelosti ho vyjadria zodpovedným prístupom k tradičným hodnotám.“⁹³

⁹³ HEČKOVÁ, A.: *Rozvoj kultúra a cestovného ruchu v Nitre*. In: *Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov*. 2006, s. 181

Na základe týchto informácií, čo sa týka stavu kultúry a realizácie podujatí v rámci kultúry a osvedy, si musíme uvedomiť, že práve udržiavanie tradícií v každom z regiónov na Slovensku je síce náročnou, ale taktiež veľmi významnou a zmysluplnou úlohou. Predsa všetky aktivity a činnosti, ktoré uchovávajú, šíria tradičné zvyky, obyčaje v podobe kultúrnych a kultúrno-osvetových podujatí, sú pre ďalšie generácie základom pre uvedomovanie si kultúrnych hodnôt. Predsa na ich báze si vytvárame svoje názory, normy, chránime svoje hmotné i nehmotné dedičstvo, formujeme svoje vzťahy so svojim okolím a spoločnosťou.

Záver

Na základe preštudovanej literatúry a poskytnutých odborných materiálov sme zistili dôležitosť kultúry v rámci rozvoja osobnosti človeka. Totiž v kultúre sa odrážajú jeho zvyky, obyčaje a hodnoty. Týmto pádom vyplýva, že kultúra je prostriedkom spájania ľudí do skupín. Považujeme za pravdivé, že materiálne hodnoty v podobe tradičných architektur, rôznych tradičných výrobkov a podobne sú súhrnom kultúry. Rovnako prvky nehmotnej, teda duchovnej kultúry zobrazujúce zvyky, obyčaje, tradičné hodnoty, vzory správania obyvateľov regiónu vytvárajú jej jadro. Zistili sme, že každá kultúra, či už miestna, regionálna, národná, či medzinárodná plní svoje funkcie v rámci zachovávaní tradícií, sociokultúrnych regulatívov a pravidiel zaužívaných spoločnosťou. Naše zameranie sa na miestnu a regionálnu kultúru nás priviedlo k záverom, že počas historického vývoja došlo k mnohým zmenám vo vzniku záujmových organizácií, úrovne návštev kultúrnych podujatí, rôznorodosti aktivít zodpovedajúcich hraniciam ich pôsobenia. V hlbšom rozobratí regionálnej kultúry sme sa venovali vymedzeniu pojmu región z geografického, historického i kultúrneho hľadiska, upovedomili sme na úlohy regionálnej kultúry v podobe uchovávaní tradícií a ľudového remesla, ochranu kultúrnych pamiatok a symbolov. Na základe preštudovanej literatúry sme zistili, že v súčasnosti upáda regionálne vyžitie v rámci kultúrneho života, obyvatelia sa väčšmi sústreďujú na masmédiá, gýč, čím dochádza k homogenizácii životného štýlu a tým sa znižuje kultúrna identita v regiónoch. Na základe týchto informácií dávame dôležitosť práve kultúrnej identite, ktorá predstavuje špecifické prvky vystihujúce región. Na jej zachovanie je najlepším liekom kultúrno-osvetová činnosť orientovaná v regionálnych osvetových strediskách. Práve osvetová činnosť plní funkcie kultúry, ktoré by bez jej pričinenia zanikli. Aj keď sa jej obsah mení, vždy nadväzuje na ľudovú výchovu a aktivity osvety, ktorá sa traduje už od pätnásteho storočia. Približovali sme čitateľom možnosti a spôsoby vyplnenia vlastného voľného času prostredníctvom návštevy múzeí, knižníc, divadiel, galérií, hvezdární, planetárií, osvetových stredísk a podobne, kde tieto inštitúcie sú súčasťou alebo sprievodným programom osvetovej činnosti. Zistili sme, že kultúrno-osvetová činnosť a jej metodika a organizácia práce vysoko pôsobí na motiváciu a získavanie záujmu obyvateľov pre vyššiu návštevnosť kultúrnych podujatí. Metóda, charakterizovaná ako postup, alebo spôsob dosiahnutia určitého cieľa, počas ktorého sa uplatňuje princíp osvetovej činnosti, vedie k výchovnému, vzdelávaciemu a kultúrno- spoločenskému naplneniu osvetovej práce. Zistili sme, že dôležitým faktorom pri realizovaní osvetovej činnosti je práve prostredie v ktorom sa

kultúrne podujatie organizuje. Dôležitú úlohu zohrávajú osvetoví pracovníci, ktorých povinnosťou je pri výbere aktivít zohľadňovať vzdelanie, štruktúru obyvateľstva v konkrétnom regióne. Zohľadnenie všetkých spomínaných prvkov vedie k efektívnemu a úspešnému dosiahnutiu vytýčeného cieľa v rámci prípravy podujatí. Vďaka hlbšiemu preštudovaniu folklórnej činnosti ako časti ľudovej kultúry sme zistili, že tvorí základnú oblasť kultúrno- osvetových podujatí, v rámci ktorých sa tradičná ľudová kultúra šíri a prehľbuje. Do tejto oblasti sú v značnej miere zahrnuté aj osvetové zariadenia a ich spolupráca s nimi. Pri sústredení sa na konkrétne regióny a ich tradície na Slovensku, sme poukázali na ich rozdiely a špecifické prvky na základe územného pôsobenia. Predstavili sme čitateľom už pomaly zabudnuté tradície, zvyky, ľudové remeslá. Tie sme sa snažili oživovať v rámci prezentovania aktivít a kultúrno- osvetových činností, realizovaných pomocou osvetových stredísk v jednotlivých regiónoch. Zameriavali sme sa na rôzne oblasti podujatí, kde sme priblížili a poukázali na dôležitosť činnosti osvetových stredísk v rámci uchovávanía nášho hmotného i duchovného dedičstva. Máme za pravdivé, že poslaním osvetovej práce je zvyšovať jej kvalitu, plniť potreby spoločnosti v rámci rekreácie, orientovať sa najmä na záujmovú činnosť a jej rozvoj, poskytovať záujemcom širokú ponuku aktivít orientované na ich kultúrne vyžitie. Sústredili sme sa aj na kultúrno- osvetové strediská a ich povinnosti a úlohy voči svojim pracovníkom. Základom je poskytovať im poradenské služby, zamerané na obsah činnosti, materiálne zabezpečenie, či usmerňovať ich spoluprácu s dobrovoľníkmi. Zameriavali sme sa i na činnosť Národného osvetového centra v Bratislave, kde sme zistili, že je realizátorom a iniciátorom či garantom mnohých podujatí, dokumentuje tradície, ľudovú kultúru, zaujíma sa o kultúru národnostných menšín, poskytuje cenné rady v oblasti metodologickej práce a podobne. V rámci našej práce sme si obohatili svoje vedomosti aj o histórii, činnosti, aktivitách, úloh a podujatiach realizovaných Krajským osvetovým strediskom v Nitre. Sústredili sme sa konkrétne naň, pretože ho pokladáme za pozitívny príklad, keďže bolo prezentované ako jedno z najlepšie ohodnotených osvetových stredísk na regionálnej úrovni v roku 2011. Ako príspevková organizácia so samostatnou právnou subjektivitou hospodári samostatne, avšak tiež na správny chod tejto organizácie musia pracovníci Krajského osvetového strediska plniť svoje úlohy. Tie spočívajú a sú zamerané ako na pracovníkov, tak aj na činnosť podujatí. Zastrešuje široké pole pôsobnosti, pričom jeho hlavnou úlohou je šíriť tradície, zvyky a obyčaje. Zistili sme, že štruktúra ich organizácie sa delí podľa obsahu. Svoju činnosť, tvorbu aktivít a kreativitu rozdeľujú medzi tri oddelenia (tvorivosť, vzdelávanie, služby), v ktorých sa zamestnanci realizujú a uplatňujú svoje

nápady. Bližšie sme sa venovali aj ich náplni práce v oblasti edičnej činnosti, klubov, výstav, festivalov, ľudových remesiel, metodike práce, dobrovoľníctvu, súťažiam, či vplyvu turizmu na uchovávanie kultúrnych tradícií v regióne.

Na záver by sme chceli zdôrazniť nevyhnutnosť a významovosť práce osvetových stredísk. Ich činnosťou sa kultúrna tradícia uchováva a šíri z generácie na generáciu, čo má vplyv na kultúrnu identitu každého človeka. Ich prípravu podujatí a iných aktivít pokladáme za príjemné využitie svojho voľného času, prostredníctvom ktorého sa naša osobnosť rozvíja a napreduje.

Zoznam použitej literatúry:

BAKOŠ, S.: *Antológia dejín slovenskej osvety IV*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 1997, 283 s. ISBN 80-7121-44-3

BAKER, CH.: *Slovník kulturních studií*. Praha, 2006. ISBN 80-7367-099-2

BELICA, M.: *Zriaďovacia listina Krajského osvetového strediska v Nitre*. Nitra: Nitriansky samosprávny kraj, 2003, 5 s. Č.J.: 177/2003

BEŇUŠKOVÁ, Z.: *Tradičná kultúra regiónov Slovenska. Prehľad charakteristických znakov*. Bratislava: VEDA. Slovenská akadémia vied. Ústav etnológie, 2005, 244 s. ISBN 80-224-0853-0

CHOMOVÁ, S.: *Voľný čas- príležitosť na rozvoj kreativity, inovácií a vzdelávania*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2009, 87 s. ISBN 978-80-7121-313-0

CHOMOVÁ, S., MATULAYOVÁ, T., VASILOVSKÁ, V., SLÁVIKOVÁ, K.: *Dobrovoľníctvo v oblasti kultúry*. Metodický materiál k Európskemu roku dobrovoľníctva 2011. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2011, 56 s. ISBN 978-80-7121-334-1

ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J.: *Animácia kultúry*. Učebnica distančného vzdelávania. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007, 222 s. ISBN 978-80-7121-278-2

ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., STRELKOVÁ, J., TAZBERÍK, J.: *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Metodický materiál k projektu kultúrno-historickej a spoločenskej topografie Slovenska. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2005, 89 s. ISBN 80-7121-255-5

ČUKAN, J.: *Lokální a regionálna kultúra po roku 1989*. Akademická Nitra'98- Medzinárodná študentská konferencia a akademický folklórny festival Nitra 1.-6-júl, 1998. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 1998, 176 s.

FÁBRY, V.: *Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti*. Bratislava: Obzor, 1985, 248 s.

FROLEC, V.: *Čas života*. Rodinné a spoločenské sviatky v živote človeka. Brno: BLOK, 1985, 264 s. 47-006-85

GAŽOVÁ, V.: Metodologické aspekty reflexie regionálnej kultúry. In: Kulturologické štúdie. ACTA CULTUROLOGICA. Bratislava: Univerzita Komenského. Filozofická fakulta. Katedra kulturológie, 1998. ISBN 80-88901-21-9

GUNDOVÁ, D.: *Mozaika miestnej kultúry 2008*. Občasník Krajského osvetového strediska v Nitre. Nitra: Krajské osvetové stredisko v Nitre, 2008, 40 s. ISBN 978-80-216-0042-3

GUNDOVÁ, D.: *Mozaika miestnej kultúry 2009*. Občasník Krajského osvetového strediska v Nitre. Nitra: Krajské osvetové stredisko v Nitre, 2009, 39 s. ISBN 978-80-216-0049-2

GUNDOVÁ, D.: *Mozaika miestnej kultúry 2010*. Občasník Krajského osvetového strediska v Nitre. Nitra: Krajské Osvetové stredisko v Nitre, 2010, 59 s. ISBN 978-80-216-0055-3

GUNDOVÁ, D.: *Mozaika miestnej kultúry 2011*. Občasník Krajského osvetového strediska v Nitre. Nitra: Krajské osvetové stredisko v Nitre, 2011, 32 s. ISBN 978-80-316-0067-6

HUBÁČEK, O., MATĚJU, M., SOUKUP, V.: *Lokální kultura jako předmět kulturologické analýzy*. In: Kultúra a rôznorodosť kultúrneho. ACTA CULTUROLOGICA. Bratislava: PEEM, 2005, 220 s. ISBN 80-89197-41-8

JÁREK, M.: *Ide Janko hore humny*. Slovenské ľudové piesne od Nitry. Nitra: Krajské osvetové stredisko v Nitre, 2008, 98 s. ISBN 978-80-216-0048-5

JEŽÍKOVÁ, M.: *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova*. Metodický materiál k projektu Svedkovia minulosti. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2006. 107 s. ISBN 80-7121-266-0

KOVAČEVIČOVÁ, S.: *Vkus a kultúra ľudu*. Bratislava: Pallas, 1975. 160 s. 94-166-75

LAJČIAK, J.: *Slovensko a kultúra*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1957. 181 s.

LEŠČÁK, M.: *O asimilácii folklórnej a literárnej komunikácie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Prebudená pieseň- združenie, 2001. 176 s. ISBN 80-88926-16-5

LIBA, Peter.: *Identita a tradícia : kultúra*. In: Globalizácia a kultúra súčasnej slovenskej spoločnosti. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2005. 128 s. ISBN 80-8050-855-0

MALÁ, E.: *Kultúra v každodennom živote*. Bratislava: Obzor, 1982. 184 s. 65-018-82

MEDVECKÁ, M.: *Kultúrny potenciál regiónov, kultúrna turistika a rozvoj regiónov*. In: Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra manažmentu kultúry a turizmu, 2006. 382 s. ISBN 80-8050-992-1

MISTRÍK, E.: *Multikultúrna výchova v škole. Ako reagovať na kultúrnu rôznorodosť*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008. 87 s. ISBN 978-80-969271-4-2

MORAVČÍKOVÁ, D.: *Folklorizmus v regionálnej kultúre*. In: Quo vadis, Kultúra Nitry?. Nitra: Mestský úrad Nitra, 1999. 122 s. ISBN 80-967936-3-2

NÉMETHOVÁ, T.: *Vzdelávacie aktivity Ponitrianskeho osvetového strediska v Nitre*. In: Quo vadis, Kultúry Nitry?. Nitra: Mestský úrad Nitra, 1999. 122 s. ISBN 80-967936-3-2

ONDREJKA, K.: *Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Mapa Slovakia, 2003. 280 s. ISBN 80-8067-002-1

PASJAR, Š., PAŠKA, P.: *Osveta na Slovensku. Jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta, 1964. 346 s. 65-062-64

PROFANTOVÁ, Z.: *Národná identita, regionálna identita a rozvoj regiónov*. In: Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra manažmentu kultúry a turizmu, 2006. 382 s. ISBN 80-8050-992-1

STRELKOVÁ, J.: *Kultúra, osвета a turizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2009. 97 s. ISBN 978-80-7121-316-1

Vyhodnotenie Krajského osvetového strediska v Nitre za rok 2011. Nitra: Krajské osvetové stredisko v Nitre

Zákon o osvetovej činnosti č. 61/ 2000 Zbierky zákonov zo dňa 9. Februára 2000

MapaSlovenska. [online]. [citované 03.04.2012]. Dostupné na internete: http://www.google.sk/imgres?imgurl=http://www.slovakfolktravel.sk/cms4/img/page/map/slovakia_map.png&imgrefurl=http://www.slovakfolktravel.sk/cms4/slovakia&h=334&w=700&sz=306&tbnid=IoKzsjOUuw8YqM:&tbnh=57&tbnw=120&zoom=1&docid=ku1ncjcg290YYM&hl=sk&sa=X&ei=dZJsT67wLc6SOoCGvOgF&ved=0CDcQ9QEwAg&dur=2334